N. v. Maimonides K

DE ASTROLOGIA:

RABBI MOSIS FILII MEIMON EPISTOLA

elegans, & cum Chriſtiana religione congruens, Hebręa, nunc primum edita & latina facta.

IOANNE ISAAC Leuita Germano auctore.

COLONIAE
Per Iacobum Soterem.
ANNO M. D. LV.

REVERENDO ET ILLVSTRI DOMINO D. GEorgio à Seina ex Comitibus de Vuitgenſtein, Metropolitanę Colonienſis Eccleſię Decano, nec non Sanctorum Patrocli Sozatenſis & Gereonis Colonienſis Eccleſiarum præpoſito longè digniſsimo &c. gratioſo Domino ac Mecænati ſuo Ioannes Iſaac Leuita S.D.

Agnoperè mihi probatur Rabinorum ſententia, Reuerende ac illuſtris Domine Decane, qui arbitrãtur, eos optimè ſui creatoris amplitudinem perſpicere, quicunq; mirabilem illam cœli terræq́; ſtructuram & ſyderum motiones prudenter conſiderant, & diligenter perpendunt. Ad hoc enim à Deo optimo maximo hæc facta eſſe videntur, vt in ijs admirabilitas eius quodammodo eluceret. Nam hinc Dauidis illud perfectum eſſe aiunt: Domine Deus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra, qui dediſti gloriã tuam ſuper cœlos &c. quaſi diceret Dei & glo-

riam & maieſtatem perfacilè ex ipſius vni
uerſitatis & mundi conſtitutione intelligi
poſſe. Ex quo Pſalmo illud quoque non
obſcurè apparet, hominem ex contempla
tione & cõſideratione opificij ipſius Dei
multis nominibus præſtabiliorem effici,
illud quoque conſequi, vt pietate & obſer
uantia, qua creatorem ſuum colit, nemini
cedat, omninoq́ue pluris eundem faciat,
quàm alioqui facturus erat. Quamobrem
à Rabinis, quorum fama ex doctrina illu-
ſtris, dictum eſt. כל היודע לחשוב
תקופות ומזלות ואינו חושב עליו הכ
הכתוב אומר את פועל ה״ לא הביטו
ואת מעשה ידיו לא ראו וכו׳ ; Hoc eſt,
Quiſquis anni planetarumq́; curſus & mo
tiones intelligit, nec cõſiderat, de illo ſcri- Eſa. 5.
pturã ſic loqui: opus Dei non contempla
ti ſunt, & opus manuum ipſius non per-
penderunt. Dei autem magnificentiam ex
ipſius opere quoquomodo animaduerti
ac intelligi poſſe, quid age mirum? præſer
tim cum is incredibilem ſuam virtutem,
& ſapientiam non in admirabili ſtellarum
& ſyderum curſu hominibus tantum ſpe-
ctandam propoſuerit: ſed in alijs etiam mi
nutiſsimis quibuſq; rebus. Neque enim
quicquam ab eo factum eſt, quod nõ ſum

mam iure admirationem moueat, quod item Coſdre mihi prudenter intellexiſſe, & verè ſcriptum reliquiſſe videt̃: Ait enim: בקטון שברמשים מפליאת חכמתו מה שאין הדעת משגת אותו; id eſt, in minimis reptilium adeò mirabilis eius ſapientia, vt humani ingenij vires captumq́; penitus ſuperare videatur. Iam verò non modò ex hac, ſiue cõtemplatione, ſiue ſcientia in primis oportuna vtilitas exiſtit, verum etiam maximè ſalutaris & ingenua delectatio. Quod tam eſt manifeſtum, vt nullã explicationẽ deſideret. Porrò verò præclaras haſcé, & nunquam ſatis laudatas diſciplinas primam ſuam originẽ ab Hebræis duxiſſe, eoſdemq́; cum in omnibus hiſce doctrinis, tũ præcipuè in mathematicis ſummè diligentes fuiſſe, ſatis quidẽ perſpicuè ex Geneſi, Iob, & Ioſepho cognoſci poteſt. Nam quod ſi harum rerũ Iudæi rudes fuiſſent, qui quæſo inſtitutis ac mandatis à Deo optimo maximo receptis ſatisfacere potuiſſent? maximè cum in ijs permulta fuerint, quæ tum ad lunæ, tum ad ſolis curſum accõmodari oporteret. Verũ ne plura dicã de re minimè dubia, credo ego oĩbus illud planũ eſſe, iudæos fuiſſe primos harũ artiũ inuẽtores. Ab his

autem deinde ad Chaldæos peruenêrunt, qui vt Hebræorum linguam corruperũt, ſic etiam has artes abuſu vitiarunt. Malis enim artibus Chaldæi natura addictiores eſſe creduntur, quamobrem ab Hebræis כשדים vocitati ſunt, quemadmodũ Rabbi Saadiah ſcribit, quod verbum כשדים בְּשֵׁדִים
immutatis hoc modo כשדים vocalibus, quaſi diaboli ſonat. Ab his enim, ſiquidẽ artes eorum conſideres, parum admodũ diſtare videntur. Hinc eſt grauis illa, imò grauiſsima Dei comminatio Eſaiæ 47. capite נלאית ברב עצתיך יעמדו נא
ויושיעך הוברי שמים החוזים בכוכב
בכוכבים מודיעים לחדשים מאשר יב
Hoc eſt, ineptus es ob multi יבאו עליך:
tudinem conſiliorum tuorum, ſtent nũc & cõſeruent te Speculatores cœli, qui cõtemplantur ſtellas, quiq́; indicant ſingulis menſibus quid futurum ſit tibi &c. Illud autẽ ex compluribus locis partim Danielis, partim etiam aliorum planè cõſtat, tã nobilibus ſciẽtijs chaldęos abuſos eſſe. Quæ abuſio à Chaldæis paulatim ad Perſas deuenit, ab his deinde ad gręcos, à grę cis ad Romanos deniq;, quoad per totum ferè terrarum orbem vſus earundẽ vnà cũ abuſu ſpargeretur. Nã & Iudęi his interim

malè vsi sunt, quod sanè multis argumentis perspicuè doceri potest. Inter quos nihilominus tamen fuisse homines doctrina & pietate celebres, qui omni studio id egerunt, vt harum doctrinarũ abusum tollerent, satis quidem cum aliunde constat: tum verò id licet videre ex hac epistola Rabbi Mosis filij Meimon, clarissimi ex doctrina & multarum linguarum cognitione Iudæi, qui ante quadringẽtos annos floruit: de cuius singulari eruditione eiuscemodi testimonium legitur ממשה לא קם במשה id est, post Mosen (prophetã scilicet) nõ fuit talis Moses qualis Rabbi Moses: quibus uerbis nil aliud indicare volunt, quàm nullum Mosen omnino à tempore Mosis eius qui Iudęos ex Aegypto eduxit, tam celebrem & clarum ex sapientia & doctrina fuisse, quàm hic Rabbi Moses. Quod licet verum sit, non paucos tamen æmulos habuit, à quibus varijs conuitijs laceratus est ob philosophię studiũ. Quæ ęmulatio & inuidia industriã eius haudquaq̃ retardauit. Id quod multa & pręclara ingenij testimonia posteris relicta demonstrant, in quibus admodum propè ad Christianam

religionē accedit, præcipue autē in hac epiſtola, in qua nō eruditè modò, verū etiā ad noſtrā fidē peraccōmodatè de Aſtrologia edifferit. Hāc ego epiſtolam vnà cū alijs quibuſdā ex probatis ſcriptoribus deſumptis, cōuerti & ad Phyſicam hebręam adiunxi. Non equidem propterea, quòd apud Chriſtianos ſcriptores talia nō reperiri exiſtimem: ſed vt Hebręos in multis nobiſcum conſentire oſtenderem. Deinde etiam ut ſtudioſis huius linguæ adoleſcentibus, nōnihil adiumēti pro noſtra virili afferremus, qui nō ſolum res, ſed etiam verba verborumq́; formas ex hac epiſtola notare & obſeruare poſſunt. Quare & punctis, quibus Hebræi pro vocalibus vtuntur, omnia diligenter notauimus & diſtinximus. Hunc autem laborē noſtrū tibi R.D. Decane placuit dedicare, idq́ue multis de cauſis, tum quod tibi ego poſt Reuerendiſsimum Colonienſem Archiepiſcopum primū quaſi honorē debeam, tum etiam quod literis & pietati, vt omnibus notiſsimum eſt, plurimum faues, & præcipuè ſacræ huic linguæ, cui percipiendæ ante triginta annos operam nauaſti. Denique quod magnis tuis beneficijs in me collatis tibi aſtrictus ſim.

 Siqui-

Siquidem non tantum me ſingulari quadam humanitate cōplexus: ſed etiam non vulgarem in me liberalitatem exercuiſti. Itaq; paruum hunc libellum ſub tuo nomine in lucem ędere uolui. Nō quod hac ratione, vel minimam tuorum meritorum partem me aſſequi credam: ſed vt animū ſaltem accepti beneficij memorem declarem. Quem ego qualemcunq; libellum, vt ſperare audeam tibi Reuerende D. Decane gratum fore, facit ſingularis tua & propè incredilis quædam humanitas. In qua re ſi opinionē meā mnimè falli intellexero, animū addideris ad maiora omni ſtudio & induſtria conādū. Deus optimus Maximus Reuerendam & illuſtrē dignitatem tuam nobis quàm diutiſsimè incolumen conſeruet. Vale.

In Muſęo noſtro Col.
Agrippinæ 2. die
Nouembris
Anno
1554.

אגרת שבמעט לפני ד׳ מאות שנה הרב
הגדול ביהודים נודע שמו רמ״בם כ
כתב ליהודים הדרים בעיר מרשיליא ו
והשיב להם על שאלתם ששאלו משו
משום ענין האנשים הגוזרים כל דבר
ע״פ המזלות ואומרים לאו בזכותא תל
תליא מלתא אלא במזלא תליא מלתא
ובדומיהן: גם יש בו מעשה יפה מאוד
מיהודי אחד הסח הדעת שרמה היהו
היהודים ואמר שהוא משיח: כל אלו
להועלת תלמידי לשון עברי עם הנקו
הנקודות עתה בראשון יצאו לאורה בל
בלשון עבר עם העתקת לשון רומי ע״י
טורח יוחנן יצחק הלוי גם במקומות
רבות הטיל והוסית בה לקוטים
טובים מספר יצירה מבוזרי
ומשאר ספרים ישנים
ונושנים:

Epiſtola antè quadringentos fermè an-
nos à Rabbi Moſes filio Meimon magno
inprimis & præclaro inter Iudæos magi-
ſtro conſcripta, ad Iudęos in Marſilia ciui
tate habitantes, qua reſpondit ad quęſtio-
nem ſibi ptopoſitā, de ijs viris, qui omnia
ex Planetis decerni & conſtitui volebant,
quicq; nihil ex meritis ſiue iuſtitia, ſed om-
nia ex planetis pendêre, aliaq; huius gene-
ris exiſtimabant. Quæ continet etiam hi-
ſtoriam quandam mirè elegantem de Iu-
dæo quodā parum ſano, qui iudæis impo
ſuit, ſeq; Meſiam eſſe profeſſus eſt. Quæ
quidem omnia ad Hebrȩæ linguæ ſtudio
ſorum vſum ac vtilitatem, nunc primùm
hebraicè & latinè interpretata, in lucem
ædita ſunt, opera & induſtria Ioannnis
Iſaac leuitæ, qui multis item in lo-
cis interpoſuit quædam ex li-
bro Creationis, ex Coſ-
droa, & ex alijs vetu
ſtiſsimis libris.

אגרת ר׳ משה בן מיימון

הִגִּיעָה שְׁאֵלַת אַלּוּפֵינוּ וּמְיוּדָעֵינוּ הח
הַחֲכָמִים הַמְּבִינִים יוֹדְעֵי דַת וָדִין
הַדָּרִים בְּעִיר מורשיליא יָגֵן הָאֵל ית׳ ב
בַּעֲדָם וְיַרְבֶּה חָכְמָתָם וְיַגְדִּיל וְיַאֲדִיר תו
תּוֹרָתָם ; וִיצַו אִתָּם אֶת הַבְּרָכָה באסמי
בַּאֲסָמֵיהֶם וּבְכָל מִשְׁלַח יְדֵיהֶם כְּחֵפֶץ
הַמִּתְפַּלֵּל בַּעֲדָם הַשָּׂשׂ וְהַשָּׂמֵחַ בִּשְׁלוֹ־
תָם משֶׁה בּ״ר מיימון הַסְּפָרַדִי ז״צ״ל ;
וְהִיא הֵעִידָה עַל טוֹהַר נַפְשָׁם וְשֶׁהֵם ר
רוֹדְפִים אַחַר הַחָכְמוֹת וּמְחַפְּשִׂים בחד
בְּחַדְרֵי הַתְּבוּנוֹת וְרוֹצִים לַעֲלוֹת במע
בְּמַעֲלוֹת הַדֵּעוֹת הָאֲמִתִּיּוֹת וְלִמְצֹא ד
דִּבְרֵי חֵפֶץ וּכְתוּב יוֹשֶׁר ; וּלְהָבִין הַדָּבָר
וְהַפֵּשֶׁר תְּהִי יַד ה׳ עִמָּם לִפְתּוֹחַ כָּל סת
סָתוּם וּלְיַשֵּׁר כָּל עָקוּם אמן ;
חֲבַנְתִּי מִזֹּאת הַשְּׁאֵלָה ו׳א׳ע׳פ שֶׁעֲנָפֶיהָ
מְרֻבִּין ; וְכָל אוֹתָם שָׂרִיגִים אִילָן אֶחָד

EPISTOLA RABBI MOSIS FILII MEIMON.

Llata eſt queſtio preclara erudi tione & doctrina ornatorũ do minorũ & familiariũ noſtrorũ, ſapientũ, legis peritorũ & iuris, qui in Marſilia ciuitate habitãt. Dominus Deꝰ benedictꝰ eos defendat & protegat, au geatq́; eorũ ſapiẽtiam, conatũ & ſtudiũ eo rũ amplificet & cõfirmet, iubeatq́; eſſe be nedictionẽ cũ ijs, in ipſorũ repoſitorijs, & in omni eo, cui manus ſuas admouerint, ex ſentẽtia & volũtate Moſis filij Meimon Hiſpani piȩ memoriæ, q orat pro illis, qui in eorũ pace gaudet & lætatr. Siqdẽ ea quæ ſtio animi illorũ cãdorẽ & ſynceritatẽ per ſpicuè arguit, quodq́; ſapientiã ſectant & exquirũt in cubiculis ſapiẽtiȩ ſtudio deſti natis atq; ad verȩ minimèq́; fucatæ ſciẽtiȩ gradũ ptingere geſtiũt, vt cogitẽt & inue niãt deſiderabilia verba & ſcripturã rectã, ad verã rerũ & interpretationũ intelligẽ- tiã. Ergo adſit illis & virtꝰ Dei, vt quicqd ab ſtruſum & inuolutũ eſt aperiat, & prauũ omne dirigat. Amen.

Cognoui ex hac queſtiõe, licet permul- tos ramos habeat, omnibus hiſce ramulis

הוא עקרם: והוא כל דברי הוברי שמים
החוזים בכוכבים והדבר ידוע כי לא ה
גיע עדין לידכם החבור אשר חברנו
במשפטי התורה שקראתיו משנה ת
תורה שאלו הגיע אליכם מיד הייתם יו
דעים דעתי בכל הדברים ששאלתם
שהרי בארנו כל זה הענין בהלכות ע"ז
וחקות הגוים: ודומה לי שיגיע לידיכ
קודם כתב תשובה זו שכבר פשט באי
סקיליא כמו שפשט במזרח ובמע
ובמערב בתימן ועל כל פנים צריך אני
להשיב ולבאר לכם: דעו רבותי שאין
ראוי לו לאדם להאמין אלא באחד מ
משלשה דברים: הראשון דבר שתהיה
עליו ראיה ברורה מדעתו של אדם כג
כגון חכמת החשבון וגימטריות ותקו
התקופות: והשני דבר שישיגנו האד
האדם באחד מחמש הרגשות כגו
כגון שידע ויראה שזה שחור וז
וזה אדום וכיוצא בזה בראית עי

tamen vnam arborẽ eſſe veluti radicem,ni
mirũ ea oĩa, quę ab aſtrologis dicta ſunt,
qui ſydera ſtellasq́; cõtemplantur.At verò
certum eſt nondũ perueniſſe ad manus ve
ſtras librum,quem fecimus de iudicijs le-
gis, quẽ inſcripſimus Iteratio legis. Nam
ſi ad man⁹ veſtras deueniſſet ſtatim de his
rebus omnibus de quibus interrogauiſtis
ſententiã meam ſciuiſſetis. Etenim omnẽ
hanc rẽ aperuimus in tractatione de Ido-
lolatria & in legibus gentiũ. Verũ credo
ego illũ ad manus veſtras pernenturũ eſſe
antè hnius reſponſionis epiſtolam: quia
iã diu per Sciciliæ inſulã ſparſus eſt, quẽ-
admodum & in orientẽ, occidentẽ, & Se-
ptentrionem,nihilominus tamẽ omnibus
modis cogor ego vobis reſpondere, & ꝙ
quæritis explicare. In primis igitur mi do
mini ſcitote hęc tria tantũ homini creden
da eſſe,neq; quicquam pręterea.Primum
id, cuius certã habet & euidentẽ probatio
nẽ humana ſua ratione & ſciẽtia inueſtiga-
tam, velut ratio numerãdi, Geometria, &
reuolutiones. Alterum id,quod homo de
prehẽdit vno è quinq; ſenſibus.Verbi cau
ſa,quia hoc nigrum,illud verò rubrũ eſſe,
hisq́; ſimilia cognouit per oculi ſui aſpe-

 ctum

בִּרְאִיַּת עֵינוֹ ׃ אוֹ שֶׁיִּטְעַם שֶׁזֶּה מַר וְזֶה
מָתוֹק ׃ אוֹ שֶׁיְּמַשֵּׁשׁ שֶׁזֶּה חַם וְזֶה קַר ׃
אוֹ שֶׁיִּשְׁמַע שֶׁזֶּה קוֹל צָלוּל וְזֶה קוֹל חב
חֲבָרָה ׃ אוֹ שֶׁיָּרִיחַ שֶׁזֶּה רֵיחַ בְּאוֹשׁ וְזֶה
רֵיחַ עָרֵב וּכְיוֹצֵא בְּאֵלּוּ ׃ וְהַשְּׁלִישִׁי ד
דָּבָר שֶׁיְּקַבֵּל אוֹתוֹ הָאָדָם מִן הַנְּבִיאִים
ע״ה וּמִן הַצַּדִּיקִים וְצָרִיךְ הָאָדָם שֶׁהוּא
אין הקבלה טובה בַּעַל דֵּעָה לְחַלֵּק בד
אלא עם הלב הט בְּדַעְתּוֹ גַּם במחש
הטוב׃אבל עם רוע בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ כָּל הד
הלב החקירה יותר הַדְּבָרִים שֶׁהוּא מ
טובה כ״ש בשירצ מַאֲמִין בָּהֶם ויא
בשירציא המחקר וְיֹאמַר שֶׁזֶּה האמ
אל אמונת ההוא הֶאֱמַנְתִּי בּוֹ מִפְּנֵי
ואז יתקבצו לאדם הַקַּבָּלָה ׃ וְזֶה הא
השתי מדרגות ר״ל הֶאֱמַנְתִּי בּוֹ מִפְּנֵי
הידיעה והקבלה ׃ הַהַרְגָּשָׁה ׃ וְזֶה ה
ראה בספר כוזרי ב הֶאֱמַנְתִּי בּוֹ מִפְּנֵי
בתחלת מאמר הח הַדֵּעָה ׃ אֲבָל מִי ש
החמישי ׃ שֶׁיַּאֲמִין בְּדָבָר אַחֵר

ctum. Vel quia guſtatu percipit hoc eſſe amarũ, illud verò dulce. Vel tactu cõprehendit hoc calidum eſſe, illud frigidum. Vel auditu percipit hanc vocem claram, illam obſcuram eſſe. vel quia olfacit hũc odorem tetrum & fœtidum eſſe, & alium odorem ſuauem & iucundum, aliaq; his ſimilia. Tertiũ & poſtremũ eſt id, quod accepit à prophetis pię memorię, & à iuſtis. Etenim hominẽ nõ temerariũ, ſed prudentem eſſe oportet, vt oĩa hæc quibus indubitatam fidem habet, ratione ſua & cogitatiõe di[ſ]cernat, dicatq; hoc ſeſe credere quia ab alio traditũ accepit illud verò qa ſenſ[u] perceperit, aliud d[e]niq; ob euidẽtẽ pr[o]bationem. Quiſq[ue] autem quicquam [a]liud, quod non e[ſt] in amplexu horu[m] trium generum, c[r]

B d

Id quod à maioribus traditum & acceptum eſt minimè bonũ eſt, niſi cum bono & ſyncero corde coniunctũ. Nam apud malũ animum diligens perueſtigatio infinitis partibus eo melior eſt: præſertim quãdo eum, qui rem exquirit ad fidei confirmationem educit. Etenim hoc modo coniungũtur in homine illi duo gradus, nimirũ cognitio & traditio. Vide initium ſermõis quinti in libro Coſdroæ.

שֶׁאֵינוֹ מִשְּׁלֹשֶׁת הַמִּינִים הָאֵלֶּה עָלָיו
נֶאֱמַר פֶּתִי יַאֲמִין לְכָל דָּבָר ׃ וְכֵן צְרִיכִים
אֲנַחְנוּ לֵידַע שֶׁכְּבָר חִבְּרוּ הַטִּפְּשִׁים אַלְפֵי
סְפָרִים וְכַמָּה אֲנָשִׁים גְּדוֹלִים בְּשָׁנִים
לֹא בְּחָכְמָה אִבְּדוּ כָּל יְמֵיהֶם בִּלְמִידַת
אוֹתָם סְפָרִים וְדִמּוּ שֶׁאוֹתָם הַהֲבָלִים
הֵם חָכְמוֹת גְּדוֹלוֹת וְעָלָה עַל לִבָּם שֶׁהֵם
חֲכָמִים גְּדוֹלִים מִפְּנֵי שֶׁיָּדְעוּ הַחָכְמוֹת
הָהֵן שֶׁהַדָּבָר שֶׁטּוֹעִים בּוֹ רוֹב הָעוֹלָם
אוֹ הַכֹּל אֶלָּא אֲנָשִׁים יְחִידִים השׂריד
הַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה׳ קוֹרֵא הוּא דָּבָר שׁא
שֶׁאֲנִי מוֹדִיעַ לָכֶם וְהוּא הַחוֹלִי הַגָּדוֹל
וְהָרָעָה הַחוֹלָה שֶׁכָּל הַדְּבָרִים שׁימצ
שֶׁיִּמְצְאוּ בִּסְפָרִים יַעֲלֶה עַל לִבָּם בתח
בַּתְּחִלָּה שֶׁהֵם אֱמֶת וּבשׁ׳ אִם יִהְיוּ הס
הַסְּפָרִים קַדְמוֹנִים ׃ וְאִם נִתְעַסְּקוּ אנ
אֲנָשִׁים רַבִּים בְּאוֹתָם סְפָרִים ונשׂא
וְנָשְׂאוּ וְנָתְנוּ בָּהֶם מִיַּד יִקְפּוֹץ דעת
דַּעְתּוֹ שֶׁל נִמְהַר לוֹמַר שֶׁאֵלּוּ דִּבְרֵי הכ
חָכְמָה וְיֹאמַר בְּלִבּוֹ אָכֵן לַשֶּׁקֶר עָשָׂה עט

dit, de illo verè dicitur. Stultus & insipiens credit omnia. Iam verò illud profectò ignorare non debemus, iam olim fatuos & amentes fecisse multa librorum milia, itemque multos homines ætate quidem magnos, sapientia non item, consumpsisse omnem ætatem suam in illorum librorum lectione & studio, & credidisse ineptias istas, magnam & admirabilem sapientiam esse, etiam sese ex sapientia magnos esse, quia periti essent earum artium. In qua re bona pars mundi vel potius tota errat & fallitur exceptis singularibus quibusdam viris, qui reliqui sunt, quos Deus delegit. Est profectô haud secus atq; dico vobis. Estque summa pernicies, & ingens malum, quod quicquid in libris reperiunt, illud statim verum esse arbitrantur, multoque magis, si libri isti longo tempore fuerunt, tum etiamsi in ijsdem libris multi viri sese exercent, eorumque lectione gaudent, statim fatui animus concludit, asserens verba illa magnam sapientiam cõtinere, & cogitat cum animo suo: Certè frustrà laborauit calamus scribarũ,

סופרים ובחנם נשאו ונתנו באלה הדב
הדברים : וזאת היא שאבדה מלכותינו
והחריבה בית מקדשינו והאריבה גלו
גלותינו והגיעתנו עד הלום שאבותינו
חטאו ואינם לפי שמצאו ספרים רבים
באלה הדברים של דברי החוזים בכוכ
בכוכבים שדברים אלו הם עקר ע״ז כמו
שבארנו : טעו ונהו אחריה ודמו שהם
חכמות מפוארות ויש בהן תועלת גדו
גדולה ולא נתעסקו בלמידת מלחמה
ולא בכבוש ארצות אלא דמו שאותן יו
יועילו להם : ולפיכך קראו אותם הנביא
הנביאים ע״ה סכלים ואוילים : ודאי סכ
סכלים ואוילים היו ואחרי התוהו אשר
לא יועילו ולא יצילו כי תוהו המה ה
הלבו :

אמר הכוזרי ואיך לא יפגום עליך זאת
מה שאומרים על אנשי הודו כי יש מ
מקומות אצלם ובנינים וברור אצלם
כי יש להם מאות אלפי שנה : אמר החבר

& perdiderũt operam, qui animum his rebus intenderunt & occuparunt. Hinc interitus & desolatio regni nostri & templi vastatio, & prolatatũ est exilium nostrũ. Nosq; huc redacti sumus quia parẽtes nostri dereliquerũt, qui modò non sunt, propterea quod permultos libros inuenerũt, de rebus eorum, qui ad stellarum contemplationem se occupant, quæ res vel maximè ad idololatriam pertinet, quemadmodum declarauimus. Errauerunt eiusq; mirabili desiderio capti vlulãti voce cecinerunt, & existimarunt præclaram esse sapiẽtiam & magnam vtilitatem habere. Nõ exercuerunt se in re militari, neq; in subigendis nationibus, verum arbitrati sunt hæc sese iuuare & tueri posse. Quamobrẽ prophetæ pię memoriæ, illos insipiẽtes ac fatuos nominarunt. Et certè quidem stulti & fatui fuerunt, & vanitatẽ, quæ neq; prodest quicquam, neq; defendit & periculo ꝓhibet sectati sunt, etenĩ nil est q̃ vanitas.

Dixit Cosdroa nihil illud authoritati fidei tuæ derogare potest? quod memorant de Indis, qui aiunt apud illos ciuitates esse ac ædificia, de quibus ijs certò cõstat illa fuisse ante centies mille annos. Ait Ralbinus, illud quidpiã meæ fidei derogaret,

 si in-

היה זה מופגים על אמונתי אלו נמצא
זה באמונה מוחזקת או בספר שמסכי
שמוסכימים עליו הכל מבלי מחלוקת
במנין ידוע ולא ימצא זה אך הם אומות
מופקרות ואין אצלם דבר ברור ׃ והם מכ
מכעיסים את אנשי התורות בכמו אלו
הדברים באשר הם מכעיסים אותם בצ
בצלמיהם ואליליהם ותהבולתם ואומ
ואומרים כי הם מועילים להם ובוזים
למי שאומר כי יש אצלו ספר מאת הא-
להים ׃ וחברו בזה ספרים מעטים חברו׳
יחידי׳ מבני אדם נפתח בהם מי שדעתו
קלה בקצת ספרי ההוברי׳ שכותבי׳ בהם
מניני עשרה אלפי שנים ׃ או כמו ספרי
העבודה הנבטית שזוכרים שם שמות
ינבושאר וצגרית ודואני ואמרי׳ כי הם
קודם אדם ושינבושר היה רבו של אדם
הראשון והדומה לזה ׃ כוזרי במאמ׳ א׳ ׃
דְעוּ רַבּוֹתַי כִּי אֲנִי חִפַּשְׂתִּי בִּדְבָרִים א
אֵלּוּ הַרְבֵּה וּתְחִלַּת לִמּוּדִי הָיְתָה חכ

si inueniretur in fide longo tempore confirmata, aut in libro, quem omnes approbarent, sine ulla dißentione, certo aliquo numero. Verum hoc ipsum minimè reperitur, sed est gens hæretica, neque apud eos quicquam certi est, nisi quod homines legi subiectos huiusmodi uarijs rebus irritant, quemadmodum eosdem illos quoque lacessunt, & suis idolis, & simulacbris & ineptijs, dicuntq́; ea sibi prodeße, ac derident & contemnunt eos, qui asserunt se à Deo librum habere. Atque in hanc rem certi quidam homines libros conscripserunt, quibus persuadetur ijs, qui sensu & animo leues sunt & inconstantes. Cuius generis sunt nonnulli Astrologorum libri, in quibus scribunt numerum decem millium annorum. Vel ut sunt libri Officij Henbaddith, qui mentionem faciunt nonnullorum nominum Ianbasor, Tzareth, Roani, eosq́; aiunt fuisse ante Adam, & Sombascher fuisse præceptorem ipsius Adam, & & his similia. Cosdroa sermone primo.

Scitote mi Domini, me diu multumq́; hasce res exequisiuisse, & pręcipuum meum studium fuisse in ea arte, quam vocāt decreta iudiciorũ, quæ ex stellis sumũ-

חָכְמָה שֶׁקּוֹרְאִים אוֹתָהּ גְּזֵרַת מִשְׁפְּטֵי
הַכּוֹכָבִים ׃ כְּלוֹמַר שֶׁיֵּדַע מִמֶּנָּה הָאָדָם
מַה עָתִיד לִהְיוֹת בָּעוֹלָם אוֹ בִּמְדִינָה אוֹ
מַה יֶּאֱרַע לְאִישׁ כָּל יָמָיו ׃ וְגַם קָרָאתִי
בְּעִנְיָנֵי עׄז בִּמְדֻמֶּה לִי שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לִי
בָּעוֹלָם סֵפֶר בְּעִנְיַן זֶה בִּלְשׁוֹן עַרְבִי אֲשֶׁר
הֶעְתִּיקוּ אוֹתוֹ מִשְּׁאָר לְשׁוֹנוֹת עַד אֲשֶׁר
קָרָאתִי וְהֵבַנְתִּי בּוֹ עִנְיָנָיו וְיָרַדְתִּי עַד ס
סוֹת דַּעְתּוֹ ׃ וּמֵאוֹתָם סְפָרִים נִתְבָּרֵר לִי
טַעַם כָּל הַמִּצְוֹת כִּי יַעֲלֶה עַל לֵב כָּל א
אָדָם שֶׁאֵינָם דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם טַעַם א
אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב ׃ וּכְבַר יֵשׁ לִי חִבּוּר ג
גָּדוֹל בְּעִנְיַן זֶה בִּלְשׁוֹן עַרְבִי בִּרְאָיוֹת
בְּרוּרוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה ׃ וְלֹא ל
לְבַד הוּצְרַכְנוּ עַתָּה וַאֲנִי חוֹזֵר לְעִנְיַן ש
שְׁאֵלַתְכֶם ׃
דְּעוּ רַבּוֹתַי שֶׁכָּל אוֹתָם דְּבָרִים שֶׁל גּ
גְּזֵרַת הַכּוֹכָבִים שֶׁהֵם אוֹמְרִים יֶאֱרַע
כַּךְ וְלֹא יֶאֱרַע כַּךְ וּמוֹלָדוֹ שֶׁל אָדָם י
יִמְשׁוֹךְ וְיִהְיֶה כַּךְ וְיֶאֱרַע לוֹ כַּךְ וְלֹא

tur, nimirū ex quibus homo noſsè poteſt, quid in mundo futurum ſit, vel in regione aliqua, aut quid alicui accidet in omni vita. Quoque legi de rebus Idololatriæ. Credo ego nullum de hac re librum reliquum eſſe in Arabica lingua, ex alijs linguis conuerſum ab illis, quem non per legerim, & quicquid contineret, ſim aſſecutus, atque ad intimam vſq; ſententiam eius veſtigando peruenerim. Ex quibus libris mihi expoſita eſt cauſa omnium præceptorum. Arbitrantur enim homines non eſſe res vllas, quæ rationem aliquam habeant, præterquam decreta ſcripturæ. Atque antea habui magnum quoddam volumen de hac re in lingua Arabica, in quo ſunt euidentes probationes cuiuslibet præcepti. Sed in hoc tempore eo minimè opus habemus. Verum ego reuertar ad inſtitutum quæſtionis veſtræ. Qamobrem mi Domini ſcitote omnia illa de ſtellarum decretis quod aiunt iſti, hoc modo fiet & non aliter eueniet: item hominis alicuius ortus & natiuitas efficit cogitq́;, vt accidat illi hoc,

נר ׃ כל אותם הדברים אינם דברי׳ חכ
חכמה כלל אלא טפשות וראיות ברור
ברורות יש לי שאין בהן דופי לבטל
כל עקרי אותם הדברים ומעולם לא
נתעסק בענין זה ולא חבר בו ספר את
אחד מחכמי יון שהם חכמים ודאי ו
ולא חברו אותם בחבוריהם ולא עשו
אותן הטעות שקראוהו חכמה כי אם
חכמי הכשדים והכלדאים והמצריים
והכנענים וזו היתה אמנתם באותן ה
הימים ׃

ר׳ לב״ג דניאל ב׳

המכשפים והכשדים אין פעולתיהן מ
מסודרות מהחכמה אמיתית אבל הם
דמיוני׳ ועניני׳ בדויים ׃ ר׳ סעדי׳ דני
דניאל א׳ כשדים כלם מכשפים ונקראת
ארצם כשדים ע״ש המכשפים כשדים ׃
רש״י שמות ח׳ ׃ אמר פרעה למשה ו
ולאהרן תבן אתם מכניסין לעפרי

& non aliud, omnia, inquam, illa nõn sapientiæ sed omnino stulticiæ verba esse. Suntq́ue mihi perspicua argumenta, quæ refutari nequeunt, quibus omnia eorum verborum dictorumq́ue fundamenta infirmare & tollere possum. In hac autem re nullus vnquam se aut exercuit, aut librum fecit ex Græcorum philosophis, qui verè sapientes sunt, neque ista libris suis immiscuerunt, neque tales imposturas fecerunt, quas nominauerunt sapientiam: præter Chaldæorum philosophos, & Aegyptiorum, & Canançorum, quorum omnium hæc fides illis temporibus, atque lex fuit.

Rabbi leui Daniel. cap. 2. *Magorum Chaldæorumq; opera non sunt profecta ex uera sapientia, sed præstigiæ sunt & res fictitiæ.* Rabbi Saadia Danielis primo. *Chaldæi omnes sunt præstigiatores, eorumq; regio Casdin uocatur, eò quod per incantamenta & præstigias alijs imponant, perinde ut dæmones.* Rabbi Salomon Exodi cap. 8. *scribit Pharaonem dixisse ad Mosen & Aaron: Vos stramen fertis in Ophraim ciuitatem, quæ stramine redundat,*

לעפרים עיר שבלה תבן ׃ את אתם מבי
מביאים מכשפות למצרים עיר שבלה
בשות ׃ ובהרבה מקומות תמצא ב
בתוב שהסנהדרי׳ נסעו למצרי׳ ללמוד
שם בשות כדי שלא תעלים מהם חב
חכמה מחכמו׳ אמיתיות והדמיונות
עד שהבשפים היו יודעים לא שהיו מ
מתעסקין בהן אלא שידעו ושיובלו ל
להשמר ממנו ׃

אֲבַל חַכְמֵי יָוָן וְהֵם הפילוסופי׳ שֶׁחִבְּרוּ
בְּחָכְמוֹת וְנִתְעַסְּקוּ בְּכָל חָכְמָה הִשְׁתַּדְּלוּ
בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת לְבַטֵּל כָּל דִּבְרֵיהֶן שׁוֹ
שׁוֹרֶשׁ וַעֲנָף ׃ וְגַם חַכְמֵי פָּרָס הֵבִינוּ
שֶׁכָּל אוֹתָן הַחָכְמוֹת שֶׁעָשׂוּ הַכַּשְׂדִּים
וְהַכַּלְדָּאִים וְהַכְּנַעֲנִים וְהַמִּצְרִיִּים הֵם ש
שֶׁקֶר וְאַל תְּדַמּוּ בְּנַפְשְׁכֶם שֶׁאוֹתָן הד
הַדְּבָרִים אֵין שׁוּם רְאָיָה לָהֶן וּלְפִיכָךְ לֹא
נַאֲמִין בָּהֶם ׃ אֶלָּא רְאָיוֹת בְּרוּרוֹת ונבו
וּנְבוֹחוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן דּוֹפִי יֵשׁ לִי לְבַטֵּל
כָּל אוֹתָן הַדְּבָרִים וְלֹא יִדְבַּק בָּהֶן כִּי אִם

ita quoq; fallacias & præstigias affertis in Aegyptum ciuitatem, quæ incantamentis plena est. In multis item locis scriptum reperies, Sanhedrim profectos fuiße in Aegyptum ut incantandi rationem discerent, ne quicquam eos siue ex fucata sapientia & arte lateret. Et ut magicas artes perciperent, non ut eas exercerent, uerum ut scirent tantum, & sibi cauerent ab ijs.

Græciæ autem sapientes, philosophi nimirum, qui de artibns scripserunt, & sese in omnibus philosophiæ partibus exercuerunt, conati sunt perspicuis & euidentibus argumentis refellere, quicquid ab ijs dictum est, radicem & fundamentum vnà cum ramis. Itidem Persarum philosophi perspexerunt, omnes artes à Chaldæis, Cananæis & Aegyptijs traditas esse falsas. Neque existimabitis hæc non posse argumentis confirmari, ideoq; his fidem habere nolitis. Etenim sunt mihi probationes euidentes & probabiles, quæ repræhendi nequiunt, quibus ego omnia illa euertere & confutare possum. Et nemo sanè ijs fidem habet,

פֶּתִי שֶׁיַּאֲמִין לְכָל דָּבָר אוֹ מִי שֶׁיִּרְצֶה ל
לְרַמּוֹת אֲחֵרִים ׃
וּדְעוּ רַבּוֹתַי שֶׁחָכְמָה שֶׁהִיא חָכְמָה וד
וַדָּאִית הִיא יְדִיעַת צוּרַת הַגַּלְגַּלִּים ומ
וּמִנְיָנָם וּמִדָּתָם וְסֵדֶר הִלּוּכָם וּזְמַן כב
סְבִיבַת כָּל אֶחָד מֵהֶם וּנְטִיָּתָם לְצַד צפ
צָפוֹן אוֹ לְצַד דָּרוֹם וּסְבִיבָתָם למזר
לְמִזְרָח אוֹ לְמַעֲרָב וּמַסְלוּל כָּל כּוֹכָב
וְכוֹכָב וְדַרְכּוֹ הֵיאַךְ הוּא ׃ בְּכָל זֶה וביו
וּבְיוֹצֵא בּוֹ חִבְּרוּ חַכְמֵי יָוָן וּפָרַס והו
וְהוֹדוּ חִבּוּרִים גְּדוֹלִים וְהִיא חָכְמָה מפ
מְפוֹאֶרֶת הַרְבֵּה וּמִמֶּנָּה יוֹדֵעַ מֵאַי זה
יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ בְּקֶשֶׁת וְהוֹלֵךְ וּמִתְגַּדֵּל
עַד שֶׁיַּשְׁלִים וְיַחֲזוֹר וְיַחְסוֹר מְעַט ׃ ו
וּמִמֶּנָּה יוֹדֵעַ מָתַי תֵּרָאֶה הַלְּבָנָה אוֹ
לֹא תֵּרָאֶה וּמֵאַי זֶה טַעַם יִהְיֶה יוֹם זֶה
אָרוֹךְ אוֹ קָצָר וּמֵאַי זֶה טַעַם יַעֲלוּ ש
שְׁנֵי כּוֹכָבִים כְּאֶחָד וְלֹא יִשְׁקְעוּ כאח
כְּאֶחָד ׃ וּמֵאַי זֶה טַעַם יִהְיֶה יוֹם ז
זֶה בְּמָקוֹם זֶה י״ג שָׁעוֹת ובמקו

nisi stultus, qui credit quidlibet, aut qui alios circumuenire cupit. Cæterum optimi ac optatissimi Domini sciatis sapientiam, quæ est vera & minimè fucata sapientia, esse cognitionem formæ sphærarum, numeri earundem & mensuræ, & ordinis cursus earum, & scientia temporis quo vnaquæque circumagitur, item deflexionis earum ad eam partem, quæ Septentrio nuncupatur, aut quæ meridies dicitur, & circuitus earum ad orientem vel occidentem, & semitæ cuiusque stellæ, & viæ earum quemadmodum se habeat, de quibus omnibus & similibus Grçciæ, Persiæ, & Indiæ philosophi magnos libros composuerunt. Estque hçc nobilis & præclara doctrina. Ex qua etiam intelligi potest, quamobrem luna arcus formam referat, & paulatim crescat donec plena fiat, iterumque paulatim decrescat. Ex eaque sciri potest, quando luna videri debeat, itemque quando non debeat videri, & qua de causa dies aliquis lõgus sit, vel breuis, & cur duç stellç simul oriantur, & non occidant simul. Et quare dies quispiam alicubi sit tredecim horarum, & in

ובמקום אחר ט״ו שעות או י״ו או כ׳ ות
והוא יום אחד ובמקום אחר היום והל
והלילה שוים לעולם : ובמקום אחר י
יהיה היום כמו חודש או שני חדשים
או שלשה חדשים עד שתמצא שכל ה
השנה כלה ששה חדשים יום אחד וש
וששה חדשים לילה אחד : וכמה ענ
ענינים המתמידים יודעו מאותו חכמי
חכמה והכל אמת בלי ספק וזה הוא ת
חשבון תקופות וגימטריאות שאמרו
חכמי האמות רבותינו ע״ה שהיא חכמה
ובינה לעיני העמים אבל אלה הדברים
של הוברי שמים אינם כלום :

כוזרי במאמ׳ ד׳

ונשאר עדין מן החכמה המיוחדת ב
בענין הזה ספר הוקרא פרקי ר׳ אלעזר
בן הורקנוס בו מידת הארץ וכל אחד מה
מהגלגלים וטבעי הכוכבים והמזלות
והצורות ובתיהם וטובתם ורעתם ויע
ועלייתם וירידתם ונשיאתם ושפלותם

alio loco quindecim horarum, aut ſexdecim, vel viginti, qui dies eſt vnus: & quam obrē in alio loco dies & nox ſemper ſunt pares, in alio autem loco dies eſt tanquam menſis, vel duorum menſiũ vel trium, donec reperias in toto anno vnum diem ſex menſium, & ſex menſium noctem vnam: multæq́; aliæ res, quæ frequenter eueniũt, ex ea arte cognoſcuntur. omniaq́; procul dubio vera ſunt. Eſt autem hæc ſupputatio reuolutionum & Geometriæ, de qua dictum eſt à veris philoſophis piæ memoriæ, quæ eſt ſapientia & prudentia apud omnes homines. Verum illæ res aſtrologorum nihil planè nulliusq́; momenti ſunt.

Coſdroa ſermone 4. Adhuc ſupereſt præclaræ iſtius artis de hac re liber, qui inſcribitur, Capita Rabbi Eleazar filij Horconos, in quo eſt dimēſio terræ, & cuiuslibet ſphæræ, ſtellarum quoque planetarumq́; natura, & forma earundem & locus, commoda & incommoda, aſcenſus & deſcenſus, eleuatio & depreßio, & quanto tempore

ומשך תנועתם והוא מחכמי ישראל ה
המפורסמים ׃ ושמואל מחכמי הת
התלמוד שאמ׳ נהירא לי שבילי דרקיע
כשבילי דנהרדעה׃ ולא התעסקו בו אלא
לענין התורה כי לא ישלם בירו׳ הליכות
הירח וההתחלפות הליכתו לברר עת הת
התחברו עם השמש והוא המולד ועת
הסתרו קודם המולד ואחריו אלא ברוב
חכמות׃ התכונה ומי שטרח בזה אי אם
אפשר שלא יתגלגלו עמו שאר חכמות
הכוכבים והגלגלים וכו ;

ספר חובת הלבבות הבחינה במציאות
חכו׳ ובגדולת׳ בכל מה שיש בעולם מ
מקטני הבריאות וגדוליה׳ ומעלת המ
המדברי׳ בו ותנועת הגלגלים ותנועת
השמש והירח והכוכבי׳ וירידת הגש
הגשמי׳ ונשיב׳ הרוחו׳ ויציאת הילדים
מן הרחמים ומה שהו׳ נפלת מזה וי
ויותר נסתר מפלאי הבו׳ המו׳ על ת
תמימות חכמתו הטובה וחנינותו הכ

 הכוללת

moueantur. Fuit autem is unus ex claris sapientibus Israël. Samuel uerò unus è sapientibus Thalmud, qui dixit: perspectæ mihi sunt semitæ cœli haud secus ac semitæ Nehardoa. Quam artem non exercuerunt nisi legis causa. Neque enim absolutè intelligi potest explicatio, quæ est de cursu lunæ, & uarietas cursus eius ad significandum tempus coniunctionis eius cum sole, quod est nouilunium, & tempus quo absconditur tum antè tum etiam post nouilunium, nisi per magnam & exquisitam cognitionem dispositionis totius mundi. In qua ratione quicunque se exercet, fieri non potest, quin huic simul occurrant aliæ stellarum & sphærarum artes, &cæ.

Ex libro Houath Halsauath.

Consideranda & expendenda sunt omnia, quæ Deus creauit, & dignitas præstantiaq; eorum omnium, quæ in hac uniuersitate cōtinentur, animaduertēda, à minutißimis quibusq; creaturis usq; ad maximas, eorumq; qui loquendi facultate præditi sunt excellētia, sphærarum, solis, lunæ, stellarumq; motus, descensus pluuiarū, uentorum flatus, fœtus ex parētis utero egressus, & quæcunq; his sunt similia. Vel quod magis absconditū est & abstrusum ex mirabilibus Dei, quod declarat perfectionem sapientiæ eius, quæ bona est, & gratiam eius

הכוללת ורחמיו והשגחתו על הברואי׳
ואל ישיאך רוב ראותך אות׳ ואורך רגי׳
רגילת׳ בהם והרבה בני אדם ועמי הא
הארץ תמצא על ענין זה שהם תמהי׳
מקדרו׳ השמש והירח והכוכ׳ בעבור
שאינ׳ רגילי׳ ואינ׳ תמוהי׳ בתנוע׳ הגל
הגלגלי׳ וזריחת השמש ושקיעת בעבו׳
רגילת׳ בזה ובזה מסכלות הלב ועורון:
אך הבט עליהם והשתדל בהם כאילו
לא ראית כמותם ודמה בנפשך כאלו ה
היית סתום עינים קודם הברותך אותך ו
ואחכ׳ פקחת עיניך וראית אותם והכ
והכרתם: וכבר אמר אחד מן החכמים
לבות החכמים יש להם עינים רואות
מה שאינם רואים הפתאים וכו׳:

וְהֲרֵי אֲנִי מְבָאֵר לָכֶם רָאשֵׁי פְּרָקִים מֵא
מֵאֵלֶּה הַדְּבָרִים שֶׁהֵם כִּבְשׁוֹנוֹ שֶׁל ע
עוֹלָם:

דְּעוּ רַבּוֹתַי שֶׁכָּל חַכְמֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם ו
וְהֵם הפילוסופי׳ שֶׁהֵם בַּעֲלֵי שֵׂכֶל ומ

generalem & uniuersam misericordiam eius, & curam in creaturis. Neq; te in errorem inducet, quod ea sæpenumero uides, & quod frequenter eueniant. Nam plurimos ex uulgo & infima fece populi uideas in hac re, qui solis & lunæ obfuscationem & fulmina demirantur, eò quod non sint assueti: motus autem sphærarum, solis ortus & occasus, ijs nullam admirationem mouent, propter frequentem usum. Cuiuscemodi proficiscuntur ex animi stulticia & cæcitate. Verum intuearis illa, & in ijs temet exerce, perinde ac si talia nunquam conspicatus esses, atque haud secus rem instituas, ac si antè occlusis oculis fuisses, quàm illa cognouisses, ac deinde oculos tuos aperuisses eaq; uidisses & perspexisses. Etiam olim dictum est à philosophis quibusdam: Corda sapientum oculos habent, quibus incernunt id quod stulti non uident. &cæt.

Verumenimuerò exponam ego vobis præcipua quasi capita harum rerum, quæ in hoc siue mundo siue vniuersitate obscura & abstrusa continentur.

Itaque mi domini scire debetis, omnes gentilium sapientes, philosophos nimirum,

וּמַדַּע הַסְכִּימוּ כֻּלָּם שֶׁיֵּשׁ לָעוֹלָם מנה
מַנְהִיג וְהוּא מְסַבֵּב הַגַּלְגַּל וְאֵין הַגַּלְגַּל
סוֹבֵב מֵאֵלָיו וְיֵשׁ לָהֶם רְאָיוֹת רַבּוֹת
לְהָבִיא מוֹפֵת חוֹתֵךְ וּרְאָיָה בְרוּרָה עַל
זֶה וּבָזֶה לֹא נֶחֶלְקוּ בַּעֲלֵי הַמַּדָּע ׃ וי
וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם מַחֲלוֹקֶת גְּדוֹלָה בָּזֶה הע
הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁהוּא הַגַּלְגַּל וּמַה שבת
שֶׁבְּתוֹכוֹ רַבָּם אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ הוֹוֶה ו
וְנִפְסַד אֶלָּא כֵּן עוֹמֵד הָיָה וְיִהְיֶה לעו
לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים וַהֲרֵי הוּא
כְּמוֹ שֶׁהַבּ״ה שֶׁהוּא מְסַבֵּב אוֹתוֹ מע
מֵעוֹלָם כַּךְ הָיָה זֶה סוֹבֵב וְזֶה מסב
מְסַבֵּב וּשְׁנֵיהֶם יַחַד לֹא יִמָּצֵא זֶה בל
בְּלֹא זֶה ׃ וְיֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים שֶׁזֶּה
הַגַּלְגַּל הָיָה וְיִפָּסֵד וְהַבּוֹרֵא ית׳ ב
בְּרָאוֹ אֲבָל יֵשׁ שָׁם דָּבָר מָצוּי עִם הב
הַבּוֹרֵא ית״ כְּמוֹ הַחוֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר ומ
וּמֵאוֹתוֹ הַמָּצוּי עִמּוֹ הוּא עוֹשֶׂה ב
כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה ׃ פְּעָמִים יַעֲשֶׂה מִקְצָת

rum, qui ſunt viri prudentiæ & ſapientiæ, conſtituiſſe mundum habere gubernatorem, eumq́ue in orbem incitare ſphæram, & ſphæram ſua vi haudquaquam in orbem verti. Habentq́ue multa argumenta, quibus hanc rem perſpicuè demonſtrant, & planè confirmant. Neq; vlla eſt in hac re inter doctos homines & peritos diſſenſio, verũ magna inter eos controuerſia eſt de toto hoc mundo, ſphæra nimirum & quicquid in ea continetur. Maxima pars rem eſſe ait neq; ortam neque interitui obnoxiam, ſed eodem modo ex omni æternitate fuiſſe, atq; ita permanſuram perpetuo & in omne æuum: & illud certum eſſe, quemadmodum Deus benedictus, à quo in orbẽ incitatur, ab æterno fuit, ſic quoq; hãc, quæ in orbẽ vertitur, & illũ qui hanc in orbẽ mouet, ſemp fuiſſe & ambo ſimul: alterũ autẽ abſq́; altero minimè reperiri. Nõnulli quoq; ſunt qui ſphæram hãc factã eſſe aiũt, atq; etiam interitui obnoxiam, & à Deo benedicto productã, verum eſſe quandam materiam, quę apud Deum benedictũ inueniatur, quemadmodum argilla in manu figuli, ex eaq́; materia illum quicqd placeat efficere, nunc illum

אותו החומר שמים ׃ ומקצתו ארץ ׃ ו
ופעמי׳ אם ירצה יקח אותו המקצת ש
שעשה ממנו שמים ויעשה ממנו ד
דבר אחר אבל להוציא יש מאין אי א
אפשר ׃

ספר יצירה ׃ עשר ספירות בלימה ׃ ב
כל אומן הרוצה לעשות בנין אם אין
לו אבנים ועפר ועצים ומי׳ וכלי הבנין
אינו יכול לעשו בנין ׃ או אם ירצה ל
לעשו׳ כלי עץ או כלי זכוכית או ברזל
או נחושת או כסת או זהב אם אין לו א
אותו דבר שרוצה לעשו׳ בו הכלי אינו
יכול לעשו׳ הכלי והק״בה עושה את כל
בלימה בלי מאומה מכחו הגדול ׃

ויש מן הפילוסופים מי שאומר כמו
כמו שאמרו הנביאים שהשם י״ת בר
ברא כל הנבראים מאין ושאין שם
עם השם י״ת דבר אחד אלא זה הנבר
הנברא שהמציאו ׃ ובזה הדבר הט׳

ex materiæ illius particula aliqua cœlum, & ex parte terram facere: nunc si videatur particulam illam, ex qua cœlum effecit, sumere, ex eaque aliud quippiam producere: sed ex nihilo vt aliquid efficiat, fieri non posse.

Ex libro Creationis, partim ex contextu, partim ex commentarijs. Decem numeri ex nihilo. Commentator: Artifex omnis qui ædificium aliquod efficere constituit, nisi lapides habeat, terram, ligna, aquam, & instrumenta fabrilia, ædificium struere non potest. Aut si conficere uelit uas ligneum, uel uitreum, uel ferreum, uel æneum, uel argenteum, uel aureum, nisi prius habeat materiam illam, ex qua uas illud facere cogitat, nullo modo potest uas efficere. At uerò Deus ex nihilo creauit omnia, sua tantùm immensa uirtute ac potestate. & cæt.

Sunt itidem philosophorum nonnulli, qui non aliter dicunt quàm prophetæ, nimirum Deum benedictum creaturas omnes fecisse ex nihilo, nihilque apud Deum benedictũ esse, nisi creaturam modò, quam existere fecit. Qua in re

 magnam

הַמַּחֲלוֹקֶת הַגְּדוֹלָה וְזֶה הַדָּבָר שֶׁהִפִּירוֹ
אַבְרָהָם אָבִינוּ ע״ה וּכְבַר חִבְּרוּ בְדָבָר זֶה
אֶלֶת סְפָרִים בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת שֶׁיַּעֲרִיך
כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁיַּחֲזִיק דְּבָרָיו ׃ וְעִקַּר הַתּ
הַתּוֹרָה הַתְּמִימָה הוּא שֶׁהַבּוֹרֵא י״ת לְבַ
לְבַדּוֹ הוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְע
וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים וְהוּא שֶׁבָּרָא הַכּ
הַכֹּל יֵשׁ מֵאַיִן ׃ וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה
בְּדָבָר זֶה הוּא כּוֹפֵר בְּעִקָּר וּמְקַצֵּץ בנטע
בִּנְטָעוֹת ׃ וּכְבַר חִבַּרְתִּי אֲנִי חִבּוּר גד
גָּדוֹל בִּלְשׁוֹן עֲרָבִי בְּעִנְיָנִים אֵלֶּה ויש
וְשָׁם בֵּאַרְתִּי הָרְאָיוֹת הַבְּרוּרוֹת והמו
וְהַמּוֹפְתִּיִּים הַחֲזָקִים עַל מְצִיאַת הבו
הַבּוֹרֵא י״ת וְשֶׁהוּא אֶחָד אֲמִיתִּי וישא
וְשֶׁאֵינוֹ גוּף וּגְוִיָּה וְלֹא כֹּחַ בְּגוּף ויש
וְשִׁבַּרְתִּי כָּל אוֹתָן רְאָיוֹת שאומר
שֶׁאוֹמְרִים הַפִּילוֹסוֹפִים שֶׁהֵם רְאָיוֹת
שֶׁהָעוֹלָם לֹא נִבְרָא וְגַם פֵּרַקְתִּי כ
כָּל הַקּוּשְׁיוֹת שֶׁהִקְשׁוּ עָלֵינוּ עַל שא

magnam excitarunt controuersiam. Quã rem & Abrahamus patriarcha piæ memoriæ cognouit. Etiam olim scripti sunt de hac re mille libri, argumẽtis planis & perspicuis, quibus vnusquisq; veluti aciem ad sententiæ suæ confirmationem instruit. Caput autem ac fundamentum perfectæ legis est, Deum benedictum & primum esse & postremum, & præter illum nullum Deum esse. Atq; is est qui fecit omnia ex nihilo. Quod quidem qui non confitetur, is fundamentum tollit, & quæ posita sunt & plantata quasi amputat. Ego quoq; de hisce rebus iamdiu magnum opus feci in lingua Arabica, in quo exposui euidentes probationes & demonstrationes firmissimas de essentia Dei benedicti, quodque ille verè vnicus sit, qui neque corpus sit, neque corporeus, neque vis seu effectio corpori inhærens. Et confutaui omnia argumenta ea, quibus philosophi dicunt argui & doceri, mundum non esse factum. Labefactaui quoque omnes quæstiones,

שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁהַבּוֹרֵא י׳ת בָּרָא הַכֹּל.
יֵשׁ מֵאַיִן ׃

לפי שלא היה בידי החבור ה׳נל נקטתי
ראיות החבר שהיה מפלפל לנגד הכוז
הכוזרי ׃ במא׳ חמישי ׃

פרק העולם חדש כי הוא גות והגות א
איננו נמלט מתנועה ומנוחה
ושתיהם מקרים מתחדשים באים זה
בעקב זה והבא עליו חדש מבלי ס
ספק בעבור בואו והחול׳ חדש כי אם
היה קדמון לא היה נעדר ושניהם חד
חדשים ומה שאיננו נמלט מן החד
החדוישם הוא חדש כי לא קדם להד
לחדושים והחדושים חדשים אם כן
הוא חדש ׃

פרק אי אפשר למחדש בלי עת שיתי
שיתיחד בו ולא יתכן לקבוע בו
לפניו ואחריו והתיחדו בעתו מבלעדי
מה לפניו ומה שלאחריו מצריך אל מ
מיחד ׃

quibus difficultatem nobis obijcere student, quod confirmamus Deum benedictum omnia ex nihilo fecisse.

Posteaquàm librum, cuius antè meminit, ad manum non haberemus, breuiter excerpsimus argumenta Rabbini, qui disputauit aduersus Cosdroam, ex sermone 5.

Articulus. *Mundus ortus est, quoniã est corpus, & corpus nõ potest esse absq; motu et quiete. Hæc autem duo accidentia sunt, sese uicißim innouantia, quorum alterum alterius causa euenit. At uerò cui noui quidpiam accidit, illud ipsum sine dubio, propter accessum eius & decessum, nouum est. Nam si fuisset sempiternum, nunquàm defectionem admisisset. Et utrunq; nouum est. Quodq; uacare & ab innouationibus liberum esse nequit, illud nouum est; quandoquidem ante innouationem non fuit. Et innouationes nouæ sunt. Nouum igitur est atq; ortum.*

Articulus. *Fieri non potest ut oriatur quidpiam, nisi in certo tempore. Neq; enim accidere potest, ut sit in eo, siue ante illud, siue post illud. Et quod fit in certo tempore, sine quopiam ante se, & aliquo post se, illud certo quodam ordinatore & determinatore opus habet.*

פרק האלהים קיים קדמון לא יחלות
כי אם היה חדש היה צריך אל מה
מחדש וזה משתלשל אל מה שאין לו
תכלית ולא יובן עד שיגיע אל מחדש
קדמון הוא הראשון והוא אשר אנח
אנחנו מבקשים :

פרק האלהים נצחי לא יחלו׳ כי מה ש
שנתקיים לו הקדמו׳ התרחק ממנ
ממנו ההעדר כי חדוש הנעדר צריך א
אל כונה כמו שהעדר החדש צריך אל
סבה כי לא יעדר הדבר מחמת עצמו
עצמו אך מחמת הפכו ואין הפך לו
ואין דמיון כי מה שהוא דומה לו ב
בכל פנים הוא לא יסופר בשנים
אבל ההפך המעדיר לא יתכן גב׳ שית
שיהיה קדמון כי כבר התבארה קדמ
קדמות מציאתו ולא יתכן שיהיה חדש
כי כל חדשי אמנם הוא עלול לקדמון ה
הזה והיאך יעדיר העלול עלתו :

Articulus. Deus est omnino sempiternus, neque interit. Nam si ortus fuisset, effectore opus habuisset: sicq; ex alio aliud necteretur, ut res gredi in infinitum oporteret: nec intelligi posset, donec perueniretur ad effectorem æternum, qui primus est. Et is est, quem nos inquirimus.

Articulus. Deus immutabili æternitate continetur, nec interit. Nam cui æternitas firmata, ab eo longè remota est priuatio. Etenim priuationis nouitas intensionem requirit, quemadmodum priuatio eius, quod oritur, opus habet causa. Neque enim quicquam per se suaq; ui priuatur, sed à contrario. Illi uerò nil contrarium est neque simile. Quod enim ei simile est, id omnibus modis ille ipse est: nec binarius in eum numerus cadit. Porrò contrarium illud, quod priuationem inducit, æternum esse minimè potest. Ipsius enim essentiæ æternitas prius declarata est. Nec fieri potest, ut nouus sit. Quicquid enim nouum est, illud sanè effectum est atque productum ab illo æterno. Et quomodo res effecta effectori suo priuationem inducere potest?

פרק האלהים איננו גוף : כי הגוף איננו
נמלט מחדושים ומה שאיננו
נמלט מן החדושים הוא חדש ומן הש
השקר שיקרהו מקרה כי המקרה עמ
עמידתו בגוף הנושא והמקרה מוע
מועולל לגוף הולך אחריו נושא עליו ו
והאלהים יתברך איננו נגבל ואיננו מ
מתיחד בצד סבלתי אחר כי זה מתנאי
הגוף :
פרק האלהים יודע כל דבר קטון וגדול
ולא ימלט מידיעתו דבר כי הת
התבאר שהוא ברא הכל וסדרו ותקנו ב
כמו שאמור הנוטע אוזן הלא ישמע אם
יוצר עין הלא יביט ואמר גם חושך לא
יחשיך ממך ואמר כי אתה קנית כלי
כליותי :
פרק האלהים יתברך חי כי כבר נתקיימ̄
נתקיימה לו החכמה והיכולת א
אם כן נתקיימה לו החיות אך לא בחיו
בחיותינו הנגדרת בהרגשה ובתנועה א

 לבא

Articulus. Deus non est corpus. Corpus enim innouationum expers esse non potest. Iam uerò quicquid innouationis particeps est, illud nouum est. Ad hæc illud quoque falsum est, in eo aliquod accidens reperiri. Quoniam accidens in corpore inest tanquàm in subiecto. Et accidens agit, perpeßionemq; inducit in corpore, comitatur illud & innititur illi. Deus autem benedictus non definitur, nec aliquo modo perpeßionem admittit: quandoquidem illud est ex corporis conditionibus.

Articulus. Deus nouit omnia, tam exigua, quàm magna, neque eius noticiam quicquam effugere potest: Quoniam ostensum est, illum creasse omnia, ordinasse atq; fecisse. Quemadmodũ
Psal.94. ait ille: Qui aurem condidit, nonne audiet? qui oculum finxit, nonne uidet? Idemq; ait: Ac ne te-
Psal.139. nebræ quidem te quidpiam celant: iterumq; dicit: quoniam tu fecisti cogitationes meas.

Articulus. Deus benedictus uiuit: quia enim antè ostensum est, ei conuenire sapientiam & potestatem, ergo quoq; planum factum est, ei uitam competere. At non eo modo, quo nostra uita, quæ definitur per sensum & motum, sed quem-

אבל חיות ענינ׳ השכל הגמור והיא הוא
והוא היא ׃ אלו הן מצאתי בכוזרי ר
ועוד רבים כמוהם אשר משום קצור
לא הבאתי ׃

וכל אלו השלש כתות של חכמי הע
העולם מקודם ועד עתה בין אלו שאמ
שאמרו שהבורא יתברך בראו מאו
מאותו חומר המצוי אצלו תמיד בי
בין אלו שאומרים כמו שאמרו הנב
הנביאים ע״ה שאין שם דבר אחד עו
עומד עם האל ית׳ אלא הוא לבדו וב
ובשרצה המציא עולם זה כרצונו מא
מאין ׃ ובין אלו שאמרו שזה הגל
הגלגל אינו הווה ונפסד אל
אלא אם כן עומד היה ויהיה לעול
לעולם ולעולמי עולמים והרי הוא
כמו שהקב״ה שהוא מסבב אותו מ
מעולם כך היה זה סובב וזה מסב
מסבב ושניהם יחד ולא ימצא זה ב
בלא זה כל אלו השלש כתות מס

admodum uita eius, quod est perfecta intelligentia, quæ ipse est, & ipse ea est. Habet quidem auctor hic Cosdroas plura huius generis, haudquaquàm absurda, quæ tamen breuitatis causa prætermittemus in hoc libro.

Ac omnes quidem hæ tres philosophorum sectæ totius orbis, quæ vnquàm ad hunc vsq; diem fuerunt, siue illi qui aiũt, Deum benedictum fecisse ex ipsa materia, quæ omni tempore apud illum reperitur: siue illi qui dicunt, quemadmodum dictũ est à prophetis piæ memorię, nullam planè rem esse apud Deum benedictum, nisi ipsum solum, cunq́ue voluit, existere fecit, hunc mundum suo arbitratu & sua voluntate ex nihilo. Siue ij, qui cõfirmant orbem hunc neq; factum esse, neq; etiam interitui obnoxium, verum sic ex omni ęternitate fuisse, & hoc eodem modo sempiternum fore. Et verum esse, quod quemadmodum Deus, à quo circumagitur, perpetuo fuit: ita quoque hunc orbem ex omni æternitate circumactum fuisse, & illum circumactorem, & vtrumque simul fuisse, neq; alterum inueniri absq́ue altero. Inter se omnes, illæ tres sectæ

מַסְכִּימִים שֶׁכָּל מַה שֶּׁהָיָה בָּזֶה הָעוֹלָם
הַתַּחְתּוֹן מֵהֲוָיַת כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה וְכָל אִילָן
וְכָל עֵשֶׂב וְכָל מַחְצַב מִמִּינֵי הַמַּחְצָבִים
הַכֹּל הָאֵל יִתְ' עוֹשֶׂה בְּכֹחַ שֶׁיָּבֹא מִן הגל
הַגַּלְגַּלִּים וְהַכּוֹכָבִים וְכִי כֹּחַ הָאֵל יִתְ' צַת
בִּתְחִלָּה עַל הַגַּלְגַּלִּים וְהַכּוֹכָבִים וּמִן ה
הַגַּלְגַּלִּים וְהַכּוֹכָבִים יָצוּת וְיִתְפַּשֵּׁט בָּזֶה
הָעוֹלָם וְיִהְיֶה כָּל מַה שֶּׁיִּהְיֶה ׃ וּכְשֵׁם
שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁהַשֵּׁ' יִתְ' עוֹשֶׂה אוֹתוֹת
וּמוֹפְתִים עַל יְדֵי הַמַּלְאָכִים כָּךְ אִלּוּ חכ
חַכְמֵי הַפִּילוֹסוֹפִים אוֹמְרִים שֶׁכָּל אֵלֶּה
הַדְּבָרִים הַנַּעֲשִׂים בְּטִבְעוֹ שֶׁל עוֹלָם ת
תָּמִיד עַל יְדֵי הַגַּלְגַּלִּים וְהַכּוֹכָבִים והג
וְהַגַּלְגַּלִּים וְהַכּוֹכָבִים בַּעֲלֵי נֶפֶשׁ וּמַדָּע
הֵם ׃ וְכָל אֵלֶּה הַדְּבָרִים הֵם אֱמֶת וּכְבַר
בֵּאַרְתִּי בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת שֶׁכָּל אֵלֶּה הד
הַדְּבָרִים אֵין לָהֶם הֶפְסֵד בְּדַת וְלֹא עו
עוֹד אֶלָּא שֶׁהִכַּרְתִּי בְּדִבְרֵי חַכְמֵי הא
הָאֱמֶת רַבּוֹתֵינוּ עָ"ה מִן הַמֶּדְרָשׁוֹת ש
שֶׁהֵם אוֹמְרִים כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים הפיל

vna mente consentiunt, quicquid est in hoc mundo inferiori, quod participat de essentia animæ viuentis, & omnem arborem, omnemque herbam & omnem exædificationem, quæ ad structurarum genus pertinet, Deum benedictum effecisse virtute ea, quæ à sphæris & stellis oritur, & Dei benedicti facultatem prius in sphæras stellasque illabi, ex sphæris deinde ac stellis manare & sese in hunc mundum extendere, & hoc pacto oriri quicquid est. Et quemadmodum nos dicimus Deum benedictum signa facere & miracula per angelos: sic illi philosophorum sapiētes aiunt ea omnia, q̄ per ipsius mundi naturam fiunt, per sphæras semper & stellas fieri: ipsasq; sphæras & stellas animatas esse & cognitione scientiaq; præditas. Omniaq; hæc vera sunt: & perspicuis antè argumentis docui, hæc quidem omnia nil prorsus ipsi legi derogare. Neque hoc tantùm, verum etiam cognoui ex verbis verè sapiētum magistrorum nostrorum piæ memoriæ, ex interpretationibus exquisitis, eos idem omnino sentire cum philosophis. Nec est inter illos

 nimi-

שֶׁאוֹמְרִים הַפִּילוֹסוֹפִים וְאֵין בָּהֶם ב
בֵּין חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל והפילוסיפים בז
בְּזֶה מַחֲלוֹקֶת כְּמוֹ שֶׁכְּבָר בֵּאַרְתִּי באו
בְּאוֹתָם הַפְּרָקִים ׃ וְכָל אֵלוּ השל
הַשָּׁלֹשׁ כִּתּוֹת שֶׁל הַפִּילוֹסוֹפִים שא
שֶׁאָמְרוּ שֶׁהַכֹּל ע׳י הַגַּלְגַּלִּים ובכוכ
וְהַכּוֹכָבִים יֵעָשֶׂה וְאָמְרוּ שֶׁזֶּה שיא
שֶׁיֶּאֱרַע לְכָל בְּנֵי אָדָם מִן הַמְּאוֹרָעוֹת
וְהַמִּקְרִים הוּא קֶרִי וְאֵין לוֹ עִלָּה מול
מִלְּמַעְלָה וְלֹא יוֹעִיל בּוֹ מוֹלַד וְלֹא ט
טֶבַע וְלֹא שְׁנָא אֶצְלָם זֶה הָאִישׁ שטר
שֶׁטְּרָפוֹ אַרְיֵה כְּשֶׁפָּגַע בּוֹ אוֹ זֶה העב
הָעַכְבָּר שֶׁטְּרָפוֹ חָתוּל אוֹ זֶה הַזְּבוּב ש
שֶׁטְּרָפוֹ הָעַכְבִּישׁ ׃ וְלֹא שְׁנָא אצל
אֶצְלָם זֶה שֶׁנָּפַל עָלָיו גַּל וַהֲרָגוֹ אוֹ א
אֶבֶן שֶׁנִּתְגַּלְגְּלָה עָלָיו מִן הָהָר ונפל
וְנָפְלָה עַל אִילָן וְנִשְׁבַּר אוֹ עַל אֶבֶן את
אַחֶרֶת וְנִשְׁבְּרָה כָּל זֶה יאמְרוּ אַקְרָאִי ב
בְּעָלְמָא ׃ גַּם אֵלוּ בְּנֵי אָדָם הַנִּלְחָמִים
זֶה עִם זֶה עַל מַלְכוּת גְּדוֹלָה כְּמוֹ עֲדַת

nimirum inter ſapientes Iſraël & philoſophos in hac re diſsidium, quemadmodum illis in capitibus iam antè planum feci. Ad hæc omnes illæ tres ſectæ philoſophorum, qui aſſeuerant omnia per ſphæras & ſtellas fieri, etiam dicunt quicquid mortalibus contingit, id caſu, temerè & fortuitò fieri, & nullam de ſupernis cauſam habere: nec ea in re quicquam prodeſſe aut natiuitatem, vel conſtitutionem & naturam. Neque illi differentiam eſſe ducunt inter virum illum, quem leo, cùm illi obuiam veniret, dilacerauit, & murem quem catus diſcerpſit, aut muſcam illam quam deuorauit aranea. Neque illis quicquam differt is, in quem moles corruit ac interemit, Vel lapis qui ex monte deuolutus in arborem cecidit eamque infregit, ſiue in alium lapidem, quem comminuit, omnia hæc ſimpliciter mundi caſus eſſe dicunt. Ita quoq; quod homines bellum inter ſe gerunt magni alicuius regni cauſa, perinde vt canum

כְּלָבִים שֶׁנִּלְחָמִים עַל נְבֵלָה וְאֵין כֹּחַ ל
לֵיחָה הַכֹּל סִבָּה מִן הַכּוֹכָבִים ׃ גַּם ה
הֱיוֹת זֶה הָאִישׁ רָשׁ וְזֶה עָשִׁיר זֶה כע
בַּעַל בָּנִים וְזֶה עֶקֶר יֹאמְרוּ הפילוסו
הפילוסופים שֶׁהוּא מִקְרֶה ׃ כְּלָלוֹ ש
שֶׁל דָּבָר יֹאמְרוּ כִּי מְאוֹרָעִים כָּל את
אֶחָד וְאֶחָד בֵּין מִין הָאָדָם בֵּין מִין הב
הַבְּהֵמָה בֵּין מִן הַמִּתְחַצְּבִים והאילנ
וְהָאִילָנוֹת הַכֹּל קֶרִי אֲבָל הֱיוֹת המינ
הַמִּינִים כֻּלָּם וּדְבָרִים הַכְּלוּלִים בִּכְלָל ה
הָעוֹלָם שֶׁאֵין בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה הַכֹּל מִכּ
מִכֹּחַ הַגַּלְגַּלִּים וְהַכּוֹכָבִים שֶׁעִקָּרָם מ
מֵאֵת הַשֵּׁם ית׳ ׃ וּבְזֶה הִיא מַחְלוֹקֶת ׃
וַאֲנַחְנוּ בַּעֲלֵי הַתּוֹרָה הָאֲמִיתִית לֹא נ
נֹאמַר שֶׁמְּאוֹרָעִים בְּנֵי אָדָם הֵם קֶרִי א
אֶלָּא בְּמִשְׁפָּט כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה הַתּוֹרָה ה
הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפ
מִשְׁפָּט וגו׳ וּפֵירֵשׁ הַנָּבִיא וְאָמַר אש
אֲשֶׁר עֵינֶיךָ פְּקוּחוֹת עַל כָּל דַּרְכֵי בְּנֵי

multitudo, qui ob cadauer aliquod omni ſucco deſtitutum belligerant, totum hoc ex aſtris cauſam habere: itidem hunc virum pauperem eſſe, illum verò diuitem: alium numeroſam prolem habere, alium autem ſterilem eſſe ac ſine ſobole, philoſophi caſus eſſe aiunt, ac fortuitò euenire. Et vt ſummatim de his rebus dicam, illi aiunt, quæcunque eueniunt & contingunt in re quauis, ſiue hominis ſpecies ſit, ſiue bruti, tum in exædificationibus & ſtructuris, tum in arboribus, ea omnia fieri caſu & fortuitò. Verùm quod ſint hæ formæ omnes, & aliæ res omnes totius vniuerſitatis, quæ carent anima viuente, id totum exiſtere per ſphærarum & ſyderum virtutem ac facultatem, quæ originem ſuam ducunt à Deo benedicto. Atq; in hac re contentio eſt & controuerſia. Nos autem veræ legis viri minimè confirmamus, quæ accidunt hominibus, ea fortuitò fieri, ſed iudicio: quemadmodum ſcriptura loquitur: Dei perfectum eſt opus. Omnes enim viæ eius iudiciũ, &c. quem locum propheta interpretatur, dum inquit, Oculi tui aperti

Deut.32.

Iere.32.

אָדָם לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מעל
מַעֲלָלָיו ׃ וְעַל דָּבָר זֶה הִזְהִירָה הַתּוֹרָה
וְהֵעִידָה וְאָמְרָה וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי
וְאָבִיא עֲלֵיכֶם פֻּרְעָנוּת ׃ וְתֹאמְרוּ שא
שֶׁאוֹתָן הַפֻּרְעָנוּת אֵינָן יִסּוּרִין עַל חטא
חַטֹּאותֵיכֶם אֶלָּא קֶרִי וּמְאוֹרָע מִשְּׁאַר
הַמְּאוֹרָעוֹת שֶׁאָרְעוּ בְּקֶרִי ׃ אֲנִי אוֹסִית
לָכֶם מֵאוֹתוֹ הַקֶּרִי זֶה הוּא שֶׁכָּתוּב אִם
תֵּלְכוּ עִמִּי בְּקֶרִי וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם בחמ
בַּחֲמַת קֶרִי וְזֶהוּ עִקַּר דָּתֵינוּ הִיא תור
תּוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ ע״ה שֶׁכָּל מאורע
מְאוֹרָעוֹת שֶׁאָרְעוּ בְּעוֹלָם וְכָל יִסּוּרִין
שֶׁיָּבֹאוּ בְּדֶרֶךְ מִקְרֶה לִכְלַל בְּנֵי אָדָם ד
דִּין וּמִשְׁפָּט הֵם ׃ וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵי ה
הָאֱמֶת רַבּוֹתֵינוּ ע״ה אֵין מִיתָה בְּלֹא ח
חֵטְא וְאֵין יִסּוּרִין בְּלֹא עָוֹן ׃

כוזרי במאמר חמישי

דוד עליו השלום הביא שלשה חלקי
חלקים בסבת המות ואמר ה' יגפנו ו

ſunt, ſuper omnes vias filiorum hominum, vt des vnicuique ſecundum vias ſuas, & ſecundnm fructum operum ſuorum. Quapropter admonuit lex, atteſtatur & ait: Niſi audiueritis me adducam ſuper vos vindictam: quod ſi tum dixeritis, iſtam vindictam non eſſe caſtigationem propter peccata veſtra, ſed modò caſum eſſe, & contingentia quæ ſolent temerè, caſu & fortuitò euenire, ego augebo vobis iſtum caſum. Illud eſt quod ſcriptura dicit; Quod ſi iueritis mecum caſu, & ego etiam ibo vobiſcum furore caſus. Eſtque hoc fundamentum legis noſtræ, & eſt ipſa lex Moſis piæ memoriæ, nimirum omnia in mundo contingentia, & omnes caſtigationes quæ vniuerſis hominibus eueniunt, ius eſſe & iudicium. Et ſic dixeruut verè ſapientes Magiſtri noſtri piæ memoriæ, non eſt mors abſque peccato, & non ſunt caſtigationes abſque delicto.

Leui.26.

Coſdroas ſermone quinto.

Iſa.26. *David piæ memoriæ, tripartitam mortis cauſam poſuit, dum ait: Deus interimet*

והיא הסבה האלהות: או יומו יבא ומות
והיא הסבה הטבעית: או במלחמה ירד
ונספה והיא סבה המקרית והניח החל
החלק הרביעי ר״ל המבחרים כי אין ל
לאדם שיש לו דעת בוחר במות נ׳א׳ע׳פ
ששאול המית את עצמו לא מבחרו
המות אך לדחות התעוללות האויב ב
בו ע׳ב :

דְּעוּ רַבּוֹתַי שֶׁעִקַּר מֵעִקָּרֵי דָּתֵינוּ וְגַם
הַפִּילוֹסוֹפִים כֻּלָּם מוֹדִים בּוֹ שֶׁכָּל מ
מַעֲשֵׂה בְּנֵי אָדָם הֵם מְסוּרִין לָהֶם וא
וְאֵין שָׁם לֹא מוֹשֵׁךְ וְלֹא כּוֹפֶה אֶלָּא א
אִם יִרְצֶה הָאָדָם יַעֲבוֹד אֶת ה׳ תָּמִיד וי
וְיִהְיֶה חָכָם יוֹשֵׁב בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וְאִם י
יִרְצֶה לֵילֵךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וְלָרוּץ עִם ה
הַגַּנָּבִים וְלִצְפּוֹן עִם הַנּוֹאֲפִים יַעֲשֶׂה ו
וְאֵין שָׁם לֹא טֶבַע וְלֹא מוֹלַד שמוש
שֶׁמּוֹשֵׁךְ אוֹתוֹ לְאֶחָד מִן הַדְּרָכִים לפי
לְפִיכַךְ נִצְטַוָּה וְנֶאֱמַר לוֹ עֲשֵׂה כַּךְ וב

illum, quæ est causa diuina: uel dies ei constituta ueniet ac morietur: quæ est causa naturalis: aut in militiã proficiscetur ac interibit: & hæc causa est fortuita. Verum quartam partem omisit, uoluntariam nimirum. Nemo etenim qui ratione præditus est, sibi mortem elegit, & ad interitum ruit uoluntarium. Quamuis enim Saul necem sibi ipse consciuerit, non tamen propterea id fecit, quod mortem optaret deligeretq́;, uerum ut hostis irrisiones & illusiones effugeret. Hactenus ille.

Ac illud quidem intelligere debetis mi Domini præcipuum ac principale ex fundamentis legis nostræ, omnesq́; item philosophos apertè confiteri, quęcunq; ab ipsis hominibus fiunt, ea in ipsorum manu esse ac potestate, atq; hic nullũ esse qui aut trahat, aut cogat & impellat, sed si velit homo seruit Domino semp, sapiens est, & in gymnasijs & philosophorum scholis considet: sin placet adire consilia impiorum, & furibus sese adiungere, & latitare cum adulteris, illud quoq; facit. Neq; est ea in re vel natura, vel natiuitas, q̃ pertrahat illũ ad vnam aliquam harum viarum. propterea iussum & imperatũ est illi atq; dictũ,

וכמה דברים באמרנו בענינים אלו וכד
ומדומים להם בחבור שיש לנו בלש
בלשון ערבי או בפירוש המשנה וב
ובשאר החבורים ; ובכן יש לנו ראיה
ראיות של דעת שאין מאורעות בני א
אדם במאורעות הבהמות כמו שאמ
שאמרו הפלוסופים ונמצא אלו של
שלש מחלוקות ביצד הגיע עצמו ש
שראובן זה בורסי ועני ומתו בניו בחי
בחייו וזה שמעון בושם ועשיר ויחיו
לו בניו לפניו ואפשר שיענה שמעון
ויחזור בורסי וימותו בניו בחייו וכל
זה סרי בעולם ואין שם טבע בעולם
ולא כח מכוכב שגרם לזה האיש שי
שיהיה כך ולזה לא יהיה כך אלו דב
דברי הפלוסופים ; ודברי מחלוקת ה
השני הוא ענין בעלי גזרת הכוכבים ש
ששמעתם דבריהם ופשטו הבליהם
אצלכם שהם אומרים שאי אפשר שיש
שישתנה דבר זה לעולם ולעולם לא

fac hoc,multaq́; huiuſmodi. De his autẽ rebus & ſimilibus expoſuimus, partim in libro, quẽ Arabicè conſcripſimus:partim in interpretatione de Iteratione legis, & in alijs libris. Inſuper ſunt nobis argumẽta, quæ certò probant, diſsimilem eſſe rationem eorum quæ hominibus ac brutis animantibus cõtingunt, non autẽ eandẽ, vt phiſoſophi dixerũt. Atq; hinc eſt tripartita illa diſſenſio. Quo pacto huius rei cau ſam aſſequi & intelligere potes, quod Ruben iſte coriarius eſt & pauper, eoq́; ſuperſtite eius proles emoriũtur, & Simeon ille aromatopola, & diues, & huius filijs vita manet eo ipſo quoq; viuente? Et fieri poteſt, vt Simeon ille ex diuite inops ac pauper fiat, & coriarius, mortemq́; obeant eius filij, ſe viuo: & hoc quidem omne caſu eſt & fortuna, neq; ibi eſt natura quędam vniuerſitatis, & ſyderum ſtellarumq́ue virtus, quæ efficiat, vt hic talis ſit, ille autẽ nõ ſit talis. Hęc ſunt verba philoſophorũ. Altera verò diſsẽſio ex aſtrologorũ ſentẽtia ſumiť, quorũ verba cognouiſtis & quorũ nugæ ad vos perlatæ ſunt, q̃ affirmant, nunq̃ illud mutari poſse, ſemperq́;

יִהְיֶה רְאוּבֵן אֶלָּא בּוֹרְסִי וְעָנִי וְאֵין לוֹ בֵּן
שֶׁכַּךְ נָתַן לוֹ מַזָּלוֹ בְּעֵת לֵידָתוֹ וְלֹא הָי
יִהְיֶה שִׁמְעוֹן אֶלָּא עָשִׁיר וּבוֹשֶׂם וּבַעַל
בָּנִים שֶׁיִּחְיוּ לְפָנָיו שֶׁכַּךְ נָתַן לוֹ כֹּחַ מִז
מַזָּלוֹ בְּעֵת לֵידָתוֹ ׃ וְאֵלּוּ בֹ׳ דְבָרִים שֶׁקֶר
הֵם אֶצְלֵנוּ בַּעֲלֵי הַדָּת הָאֲמִיתִית ׃ דִּבְרֵי
הָאִצְטַגְנוּנִין שֶׁקֶר מִפְּנֵי הַדַּעַת שֶׁכָּל הַח
הַחֲכָמִים שֶׁאָמְרוּ כְּבָר בִּטְּלָה אוֹתָם הַד
הַדַּעַת הַנְּכוֹנָה בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת ׃ וְגַם
הֵם עוֹד שֶׁקֶר מִפְּנֵי קַבָּלַת הַתּוֹרָה שֶׁאִם
הָיָה הַדָּבָר כֵּן מַה הוֹעִילָה הַתּוֹרָה וְהַמִ
וְהַמִּצְוֹת וְהַתַּלְמוּד לָזֶה הָאִישׁ וְכֵן כָּל
אִישׁ וְאִישׁ אֵין לוֹ
כֹּחַ לַעֲשׂוֹת כְּלוּם
מִדַּעְתּוֹ וַהֲרֵי דָבָר
אַחֵר מוֹשֵׁךְ אוֹתוֹ
בְּעַל כָּרְחוֹ לִהְיוֹת כ
כַּךְ וְשֶׁלֹּא לִהְיוֹת כ
כַּךְ ׃ וּמַה הוֹעִילוּ
הַמִּצְווֹת אוֹ הַלִּמ
אמור ר אלעזר אד
אדם יוכל להנצל
מבראו בשביל ש
שיאמור המזל וה
והמערכת יחייבו
אותו טוב או רע
וגו ׃ אמור ר אלע
אלעזר והשיב לו
הלמוד

Ruben coriarium, inopem, ac prole omnino carentem fore, quia sic illi dederit sydus natalitium. Simonem verò tantùm fore diuitẽ & aromatopolam, & filios vnà secum victuros: quandoquidem hoc modo illi cõcesserit planeta ipsius natali die. Quas duas opiniones nos veræ legis viri mendaces esse censemus. Astrogologorũ quidem dicta esse falsa, ipsamet ratio coarguit. Omnes enim, quas illi adferunt, nugas & ineptias, iam pridem ratio consentanea perspicuis apertisq; argumẽtis euertit. Quin etiam eas falsas esse declarat legis traditio. Nam quod si eo modo se res haberet, quid lex? quid præcepta? quid disciplina hominibus prodesset? Etenim eo pacto non relinqueretur alicui facultas quidpiam sua ipsius ratione & arbitrio efficiendi: quandoquidem aliud etiam repugnantem nolentemq; pertraheret, & vt talis esset, siue vt talis nõ esset, omnino cogeret: &

Quæstionem posuit Rabbi Eleazar, poßitne homo ex iudicio creatoris sui euadere, si diceret uel planetam, uel cœli constitutionem sese ad bonum malúmue impulisse. & cæte.

E i quid

הַלִּמּוּד ; נִמְצְאוּ א
אֵלּוּ הַטִּפְּשִׁים מ
מְבַטְּלִים תּוֹרַת מ
משֶׁה רַבֵּינוּ עָ֗ה י
יִהְיֶה עַל שֶׁהַדַּעַת מ
מְבַטֶּלֶת דִּבְרֵיהֶם ב
בְּכָל אוֹתָן הָרְאָיוֹת
שֶׁאוֹמְרִים׳ הַפִּילוֹ·
סוֹפִי׳ לְבַטֵּל דִּבְרֵי
הַכַּשְׂדִּים וְחַבְרִיָּה
וְחַבְרֵיהֶם ; וְגַם ד
דִּבְרֵי הַפִּילוּסוֹ׳ ש
שֶׁאוֹמְרִים שֶׁדָּבָר

לראשונת שאינת
טענה להנצל הא
האדם מהעונש ל
לפי ש׳א׳ע׳פ׳י שה
שהמזל מחייב ל
לאדם יוכל להנצל
ממות שמחייבו ב
כאשר אמר החכם
וצדיק גמור טורח
גדול היה לי לכות
תולדתי ויצר הרע
מאוד מתגרה על
עלי וכו׳ ;

שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ קְרִי שֶׁקֶר הֵם אֶצְלֵנוּ מ
מִפְּנֵי קַבָּלַת הַתּוֹרָה וּדְרָכֶיהָ שֶׁעָלֶיהָ א
אָנוּ סוֹמְכִים וּבָהּ אָנוּ מַחֲזִיקִים וּבדר
וּבִדְרָכֶיהָ אָנוּ הוֹלְכִים ; הִיא שֶׁאָנוּ אוֹמ׳
אוֹמְרִים שֶׁזֶּה רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן אֵין שָׁם
דָּבָר שֶׁמּוֹשֵׁךְ זֶה לִהְיוֹת כּוֹשֵׁם וְעָשִׁיר
וְזֶה לִהְיוֹת כּוֹרְסִי וְעָנִי ; וְאֶפְשַׁר ש

quid age præcepta & instituta, vel etiã studia vtilitatis adferrent?

Ex quo fieret, vt stulti euerterent legem Mosis piæ memoriæ: ne dicã quoque rationem eorũ sententiam refellere, vnà cum omnibus ijs argumentis quæ à philosophis afferuntur ad refutandũ, quæ à Chaldæis eorumq; sectatoribus dicuntur. Eodem modo philosophorum verba qui aiunt eiuscemodi res temerè & casu fieri, à nobis falsa statuũtur, ob legis traditionẽ, & vias ei⁹ quib⁹ nitimur, & q̃ nos amplectimur, & in cui⁹ vijs nos ambulam⁹, q̃ in eo est ꝙ dicimus hũc Rubẽ aut Simonẽ nil omninò cogere vt sit aromatopola, & opulẽtus, & hũc

Respondit Rabbi Eleazar ad priora, non esse hanc argumentationẽ, qua Dei pœnam effugere ac euitare queat. Quoniam licet planeta interdum ad aliquid hominem instiget: ab eo tamẽ quod impellẽdi atq; incitandi uim habet se liberare & uindicare potest: quẽadmodũ ait uir ille sapiens & in primis pius: magnos labores sustinui, ut corrigerem ex causis naturalibus natam propensionẽ meam. Nam mala concupiscẽtia naturalis uehementer instigat me. & cæt.

 vt sit

שישתנה הדבר ויהיה הפך כמו שאו
שאומרים הפילוסופים שזה קרי ואנו א
אומרים שאין זה קרי אלא דבר זה ת
תלוי ברצון מי שאמר והיה העולם
וכל זה דין ומשפט ׃ ואין אנו יודע
יודעים סות חכמתו של הק׳ב׳ה לידע
באיזה דין ומשפט גזר על זה להיות
כך ועל זה להיות כך כי לא כדרכינו ד
דרכיו ולא כמחשבותינו מחשבותיו ׃
אבל חייבים אנחנו לסכוע בדעתינו ש
שאם חטא שמעון ילקה ויעני וימו
וימותו בניו ובריתא בזה ׃ ואם שב ר
ראובן ותקן דרכיו וחפש במעשיו ות
והלך בדרך ישרה יעשיר ויצליח בב
בכל דרכיו ויראה זרע ויאריך ימים זה
הוא עקר התורה ׃ ואל יאמר אדם ות
והרי רבים עשו כן ולא הצליחו אין זה
ראיה כי היה להם בספר חובת הלבב
עון הגורם או יסו הלבבות מצאתי ר
יסורים לנחול דבר רבים דברים טובי

שתוא

vt ſit coriarius & inops: ac vſu venire poteſt, vt mutetur hæc res, & cōtrarium fiat, quod philoſophi caſum eſſe aiūt: nos autē nō caſum & fortunā eſſe dicimus, ſed hāc rem pendere ex voluntate & arbitrio eius, qui dixit (ſc. verbum) & factus eſt mūdus, totumq; illud ius eſt & iudicium. Cæterū nos minimè intelligimus inſtitutū ſapientię eius Dei, vt ſciam⁹ quo iure aut iudicio decreuerit volueritq; hūc talē eſſe, & illū talē. Nam noſtræ viæ non ſunt ſimiles vijs eius, neq; cogitatiōes noſtræ cū illius cogitationib⁹ cōueniunt. Nos autē hāc rē cōſiderabimus ad hūc modū: ꝙ ſi deliquiſſet Simeon, punit̄, & fit pauper, moriūturq; eius filij, & huiuſmodi: Rubē autē ꝙ ſi pœnitudine ductus vitam ſuā emēdarit, & opera ſua examinarit, vaditq; in via recta, ditescit & in omnibus vijs ſuis proſperitatē habet, & videbit proles ſuas, vitamq; producet. Hoc ipſum eſt fundamentū legis.

Nec eſt quod dicat quiſpiam, certè permulti eo modo fecerunt, non tamen ijs proſperè euenerūt omnia. Hoc enim nō eſt argumentū.

In libro, cui titulus eſt, Debita cordis, licet plurima & bona, & in

 primis

שהוא טוב מזה ;
כללו של דבר אין
דעתינו משגת די
דיני הבורא יתברך
בבני אדם היאך ה
הם בזה העולם ו
ובעולם הבא ; וד
ודעתינו עלה מעי
מעיקרא היא שכל
דברי החוזים בכו
בכוכבים שקר הם
אצל כל בעלי מד
מדע ;

טובים ונעימים
השייכים למקום
הזה אבל משום
רובכם לא אישבכם
במקו' הזה אלא ב
כסות האגרת הזא
הזאת א"ת אבתבם
כי נ'ל שבכל פנ
פנים הם מסכימי'
עם ברית החדשת
שנתן לנו משיחנו
וגואלנו :

ואני יודע שאפשר שתחפ
שתחפשו ותמצאו דברי יחידים מחכ
מחכמי האמות רבותינו ע'ה בתלמוד
ובמשנה ובמדרשות שדבריהם מרא
מראים שבעת תולדתו של אדם גרמו
הכוכבים כך וכך ; אל יקשה זה בעיניכם
שאין דרך שנניח הלכה למעשה ונחדר
אחרכי ואשנויי וכן אין נאוי לאד

 לאדם

xā peccato alicui ob noxij fuerunt, ꝙ huius rei causa fuit: vel sunt castigatiōes, vt deinde quippiā præstabiliꝰ obtineāt. Et vt semel ac summatim dicā, nostra ratio Dei benedicti in hoīes iudicia assequi nō potest, quemadmodū sese habeāt in hoc sęculo, & in sæculo futuro: verū ratio nostra ex hoc tanq̃ fundamēto ꝓuenit, ꝙ oīa eorū q stellas cōtemplantᷣ verba falsa sint omniū prudētum virorū iudicio. At verò non sum ego nescius fieri posse vt q̃ratis & inueniatis verba singulariū & pręstātissimorū quorundā ex verè sapiētibꝰ magistris nostris pię memoriæ, in Talmud, in Mischne, & in interpretationibus, ex q̄bus appareat eo tēpore quo in hanc lucem homo ædderetur stellas effecisse talia. Quod quidem nullum animis vestris scrupulū inijciet, aut difficultatē mouebit. Neq; enī in more est, vt relicta doctrina longo vsu recepta & approbata, eam sectemur quæ dubia est & incerta.

primis iucunda inuenerim quæ ad hunc locum pertinent: tamen ea ob multitudinem in hunc locum apponere nolui, sed ad epistolæ huius finem adijcere. Nam uidentur ea planè cum Nouo testamento conuenire, quod nobis Dominus & redemptor noster Christus reliq̄t.

לאדם להניח דברים של דעת שכבר נת
נתאמנו הראיות בהן וינעור כפיו מה
מהם ויתלה בדברי יחיד מן החכמים
ע"ה שאפשר שנתעלם ממנו דבר באו
באותו שעה או שיש באותם הדברים ר
רמז או אמרם לפי שעה ומעשה שהי
שהיה: הלא תראו שהרי כמה פסו
פסוקים מן התורה אינן כפשוטן ולפי
שנודע בראיות של דעת שאי אפשר ש
שיהיה הדבר כפשוטו תרגמו המתר
המתרגם ענין שהדעת סובלת אותו ול
ולעולם אל ישליך אדם דעתו אחריו
כי העינים הם לפנים ולא לאחור וכ
וכבר הגדתי לכם את לבי בדבר הזה:
ועל עסקי המשיח אשר זכרתם שהג
שהגיעו לכם דברים משמי לא היה
כך המעשה כמו ששמעתם ולא במ
במזרח היה אלא בארץ תימן עמד אי
איש אחד יש לדבר זה כ"ב שנה ואמר
שהוא שלוחו של משיח מישר דרך

Sic quoq; nõ decet hominem dẽserere & omittere sententias rationi cõsonas, quæ iam olim veris certisq; argumẽtis sunt cõfirmatæ, & ab ijs quasi manus detrahere, & adherere verbis singularium ex sapiẽtibus piæ memoriæ. Nã fieri potest vt illos latuerit eo tẽpore: vel quod sit in verbis peculiaris quædã vis ac significatio: Vel quod dicta sua tẽpori accõmodarunt, vel rei, quæ tum gesta fuit. Quoniã videtis multos esse versus in scriptura, qui non sunt simpliciter intelligendi. Et quia illud ex euidentibus argumentis constat, fieri non posse vt simpliciter res illa intelligatur, explicauit interpres sententiam, quam ratio ipsa patitur. Neq; sanè vnq̃ homo rationẽ suã post se reijcere debet. Nam oculi sunt à fronte, non autẽ à tergo. Et iam antè vobis exposui quid de his rebus sentiam.

Porrò verò quantum ad ea ptinet, quæ Messias fecit, cuius meministis, quoniam verba quędã ad vos meo nomine peruenerunt, scire debetis historiã non eo modo sese habere, quo inaudiuistis. Neq; is in oriẽte fuit, sed in australi regione extitit vir quispiã annis ab hinc viginti duob', qui se

לִפְנֵי בִּיאָתוֹ וְאָמַר לָהֶם כִּי הַמֶּלֶךְ חמ
הַמָּשִׁיחַ הוּא יִתְגַּלֶּה בְּאֶרֶץ תֵּימָן ונת
וְנִתְקַבְּצוּ אֲנָשִׁים רַבִּים יְהוּדִים וְעַרְבִיִּים
עִמּוֹ וְהָיָה מַטְעֶה אוֹתָם וְאָמַר לָהֶם בו
בּוֹאוּ עִמִּי וְנֵצֵא לִקְרַאת הַמָּשִׁיחַ כִּי ה
הוּא שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם לְיַשֵּׁר דֶּרֶךְ לְפָנָיו ׃
וְכָתְבוּ אֵלַי אַחֵינוּ שֶׁבְּאֶרֶץ תֵּימָן כת
כְּתַב גָּדוֹל וְהוֹדִיעוּ לִי מִשְׁפָּטוֹ וְדַרְכּוֹ
וְחִדּוּשָׁיו שֶׁחִדֵּשׁ לָהֶם בִּתְפִלּוֹת ומ
וּמָה הָיָה אוֹמֵר לָהֶם וְאָמְרוּ לִי שבכ
שֶׁכְּבָר רָאוּ מִנִּפְלְאוֹתָיו כַּךְ וְכַךְ וישאל
וְשָׁאֲלוּ לִי עַל זֶה וְהֵבַנְתִּי כָּל הדברי
הַדְּבָרִים וְהִתְבּוֹנַנְתִּי מִתּוֹךְ דִּבְרֵי כְּתָבָם ש
שֶׁאוֹתוֹ הָאִישׁ הֶעָנִי חֲסַר דַּעַת אב
אֲבָל הָיָה יְרֵא שָׁמַיִם וְאֵין בּוֹ חכמ
חָכְמָה כְּלָל וְכָל מַה שֶּׁאוֹמְרִים שע
שֶׁעָשָׂה אוֹ נִרְאֶה עַל יָדוֹ הַכֹּל שֶׁקֶר וכ
וְכָזָב וּפָחַדְתִּי עַל הַיְּהוּדִים מִשָּׁם וְחִבַּרְתִּי
לָהֶם כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה קוּנְדְּרוֹסִים בְּעִנְיַן ה

ipsius Mesiæ nũcium esse dixit, dirigentẽ viam antè aduentum eius: prędixitq; ijs, regem Mesiam in australi regiõe apparitu-rũ. Ad hunc plurimi, & Iudęi & Arabes cõfluxerunt, quos per montes huc illucq; circũduxit & imposturis decepit, inquiens, Venite mecũ, & obuiam procedem9 Mesiæ. Nam ipse me ad vos misit, vt dirigam viam coram eo. Fratres nostri qui sunt in australi regione, longam ad me epistolam miserunt, qua mihi omne eius consiliũ & institutũ aperuerunt, & innouatiões quas in ipsorum precationibus fecit, & quicqd apud eos locutus est. Præterea significarunt mihi se ab eo iã dudum miracula perpetrata vidisse, de quibus quid mihi videretur interrogarunt. Hæc quidem omnia cognoui, facileq; ex illorum scriptis animaduerti & perspexi miserum illum hominem nõ satis sanum & mentis esse compotem, sed Deũ timere, nullaq; penitus sapiẽtia præditum esse: & quicquid ab eo factũ ac ostensum fuisse aiebant, id omne falsum & ementitũ esse. Ego verò mirificè in hac re propter Iudęos sollicitus fui, quorũ causa librũ triũ, pl9 min9, quaternionũ feci,

 de re-

חמלך המשיח וסימניו וסימני תזמ
הזמן שיתראה בו והזהרתי אותם שי
שיזהירו זה האיש שמא יאבד הוא ויא
ויאביד הקהלות : כללו של דבר
לאחר שנה נתפש וברחו ממנו כל הג
הגלוים אליו ויאמר לו מלך אחד ממ
ממלכי הערביים אחר שתפשו מה ז
זאת עשית אמר לו אדוני המלך אמת
אני אומר כי בדבר ה׳ עשיתי : אמר
לו המלך מה המופת שלך : ענה וא
ואמר לו אדוני המלך חתוך ראשי וא
ואחר כך אני אחיה ואקום ואהיה כבר
כבראשונה : אמר בזאת ג״ב נעשה ש
לו המלך אין לך שנת א׳ך מיהודי
מופת גדול מזה אחד עישמו לימ
ואם הוא אני וכל לימולן : ואולי ב
העולם נאמין בו בעת אחר א״יה את
בודאי שדבריך ב אתן לאורה כל או
כלם אמתיים וט אותו המעשה עם
וטובים ונכוחים ענין ר׳ דוד שבי

de rebus Meſsiæ regis, & de iudicijs eius, & de ſignis & iudicijs tẽporis, quo is apparere deberet. Quoq; illos cohortatus ſum, vt iſtũ hominẽ admonerent, ne fortè & ipſe periret, & Synagogas quoq; in vitæ dſcrimen induceret. Verũ vt breuiter dicam, poſt annũ captus eſt, & omnes qui ei prius adhæſerant aufugerunt. Verũenimuerò quidam ex Arabum regibus, vbi eum cepiſſet, interrogauit, quamobrem hoc feciſſet? Reſpondit: Mi Domine rex verũ ego dico, me iuxta Dei mandatum feciſſe. Ait illi rex: quó nam prodigio & miraculo illud declaras? Cui reſpondit: mi Domine rex, capite me plectas, & deinde ego reſurgam, viuamq́; vt prius.

Ergo rex, non potes inquit, prodigiũ eo maius ac certius habere. Et ſi quidem ita eſt, ego & vniuerſus mundus ſanè credemus verũ eſſe quod ais, bonũ & probabile, maioresq́; noſtros in gra-

Simile quiddam factum eſt anno milleſimo quingenteſimo à Iudæo quodam, cui nomẽ erat Lemlen. Quam ego hiſtoriam fortè aliâs Deo uolẽte, totam euulgabo, unà cum rebus geſtis Rabbi Dauidis, qui

וְשֶׁקֶר נָחֲלוּ אבות שבימי גם משום
אֲבוֹתֵינוּ הֶבֶל וְאֵין פלאותיו נשרות ׃
בָּם מוֹעִיל ׃ מִיַּד גָּזַר הַמֶּלֶךְ וְצִוָּה וא
וְאָמַר קְחוּ לִי חֶרֶב וַיָּבִיאוּ הַחֶרֶב לפ
לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְצִוָּה וְחָתְכוּ אֶת רֹאשׁוֹ וג
וְנֶהֱרַג אוֹתוֹ הֶעָנִי תְּהֵא מִיתָתוֹ כַּפָּ
כַּפָּרָה עָלָיו וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל ׃ ונענש
וְנֶעֶנְשׁוּ הַיְּהוּדִים בְּרוֹב הַמְּקוֹמוֹת מ
מָמוֹן גָּדוֹל וְעַד עַתָּה יֵשׁ שָׁם הַסְּרֵי
דַעַת אוֹמְרִים עַתָּה יִחְיֶה וְיַעֲמוֹד מק
מִקִּבְרוֹ ׃ כֵּן הָיוּ הַדְּבָרִים וְאִם שמע
שְׁמַעְתֶּם שֶׁהִגִּיעַ כְּתָבִי לפאס שֶׁמָּא א
אוֹתָם הַדְּבָרִים שֶׁשָּׁלַחְתִּי בְּאֶרֶץ תימ
תֵּימָן הוּעֲתְקוּ וְהִגִּיעוּ לפאס ׃ וּכְבַר
אָמַרְתִּי לָכֶם שֶׁכָּל דִּקְדּוּקֵי הַשְּׁאֵלוֹת
שֶׁלָּכֶם בְּעִנְיָן זֶה כֻּלָּם שָׂרִיגֵי אִילָן אֶחָד
הֵם וַאֲנִי אֲצַוֶּה לָכֶם כְּדַעְתִּי גודו אילנ
אִילָנָא וְקַצִּיצוּ עַנְפוֹהִי וְנִטְעוּ עֵץ הד
הַדַּעַת טוֹב וְאִכְלוּ מִפִּרְיוֹ וְטוּבוּ וש

ושלחו

ui errore fuisse, & se
ipsos vanitate qua-
dã delusisse, in qua
nulla inest vtilitas.

*etiam meo tempore vi-
xit, & ob prodigia sua
igni crematus est.*

Confestim rex gladium afferri mãdauit,
quo ad regem allato caput eius resecari iu-
bet. Atq; ita perijt miser ille, cuius mors sit
expiatio sui ipsius & totius Israël. Iudæi
verò plerisq; in locis magna pecunia mul-
ctati sunt, & etiamnum ibidem reperiun-
tur nonnulli, qui eum modo reuicturum
asserunt, & è monumento suo resurrectu-
rum. Hoc pacto se res habet. Quod si au-
diuistis literas meas deuenisse ad Pas, for
tassis eæ quas in australem regionem, misi
descriptæ sunt, & peruenerũt vsq; ad Pas.
Ac iam antè dixi vobis, omnes quæstio-
num vestrarum subtilitates in hac re, vni⁹
arboris ramulos esse, uosq́; ex animi mei
sententia cohortor, ut abscindatis arborẽ,
eiusq́; ramulos amputetis, & plantetis ar-
borẽ ueræ ac bonæ scientiæ, & de eius fru
ctu ac bonitate edatis, & extendatis manus
uestras, capiatisq́; de arbore uitę, & come-

ישלחו ידיכם וקחו גם מעץ החיים. וא
ואכלו ותחיו לעולם : ה׳ש׳י ברח
ברחמיו יזכנו ויזכה אתכם לארות מפ
מפריו ולשבוע מטובו עד אשר נחיה
לעולם אמן כן יאמ׳ ה׳ כרצונכם ותאו
ותאותכם ורצון וחשק נאמן אהב
אהבתכם אחיכם החותם שנ
שנית משה ב׳ר מיי
מיימון הספרדי :

ז׳צ׳ל

נשלם אגרת ר׳ משה מגורת
הכוכבים :

datis, viuatisque in æternum. Deus benedictus miseratione sua vos vnà nobiscum dignos efficiat vt de fructu eius colligamus:& saturemur de bonitate ipsius, donec viuamus in æternum. Amen. Sic faciat Deus pro sua voluntate & vestro desiderio, & iuxta voluntatem & desiderium fidelis amici & fratris vestri, qui secundo subscripsit Mosis filij Meimon Haspani piæ memoriæ.

Finis epistolæ Mosis de Astrologia.

Hæc quæ ſequuntur ſunt ea, quæ prius recepimus nos ad finẽ huius epiſtolæ adiecturos eſſe, ex libro; חובת הלבבות. Cęterum hæc neque punctis notare, neq; interpretari viſum eſt, vt in ijs ſeſe ſtudioſi huius ſacræ linguæ exercerent.

ואחר כך יפתח אותך בענין הגמול וה
והעונש ויאמר כי אינם הולכים
על דרך האמת והצדק ׃ וכבר כתוב ת
הצלח בזה בשער הבטחון ואכתוב לך
מעט מן הדרכים אשר בעבורם הצדיק
עומד בצרות בעולם הזה כי יש צדיק א
אשר ימנע ממנו טרפו ויבואוהו פגע
פגעים ואפשר שיהיה לעון שקדם לו
והתחייב להפרע ממנו עליו כמו שא
שאמר הן צדיק בארץ ישולם ׃ ויש ש Prouer.11.
שיהיה על דרך התמורה ויענהו בעו
בעולם הזה כדי שיהיה לו גמולו הטו
הטוב שלם לעולם הבא ׃ ויש שהיה
להראות סבלו והסברתו הטובה בעבו
בעבודתו כדי שילמדו בני אדם ממנו

כמו שידעת בענין איוב ׃ והשם מכפיל
לו שכרו ׃ ויש שיהיה לרשע אנשי ד
דורו ויבחנהו הבורא להראות חסידותו
ועבודתו לאלהים מבלעדיהם כמו ש
Esa.53. שאמור אכן חוליינו הוא נשא ומכאובינו
סבלם ׃ ויש שיהיה מפני שאינו מ
מקנא לאלהים לקחת דין מאנשי דורו
Samu.2. כמו שידעת מענין עלי ובניו ׃
וטובת הבורא על הרשע יש שיהיה לט
לטובה שקדמה לו יגמולהו המקום ב
בעולם הזה ׃ כמו שאמור ומשלם ל
Deut.7. לשנאיו אל פניו להאבידו ׃ ויש שת
שתהיה על דרך הפקדון עד שיתן לו ה
הבורא בן צדיק שיהיה ראוי לה ׃ כמו
Iob 27. שאמור הכתוב יכין רשע וצדיק ילבש ׃
ואפשר שתהיה סבה לרעתו ׃ כמו שנ
Eccle.5. שנאמר עשור שמור לבעליו לרעתו ׃
ואפשר שתהיה להאריך לו הבורא עד
שישוב ויהיה ראוי לה כמו שידעת מ
מעשה מנשה ׃ ויש שתהיה לחסיד

שקדם

שקדם לאביו יהיה ראוי להטיב לבנו ב
בעבורו כמו שאמר ליהוא בני רבעים 4.Reg.10
ישבו לך על כסא ישראל ׃ ויש שיהיה
לנסות אנשי התרמיות והמצפונים הר
הרעים כשהם רואים זה מומהרים לס
לסור מעבודת הבורא וחשים להתרצ
להתרצות אל אנשי הרשע ואז יתגבר
לאלהים ויראה הנאמן לעבודתו וסבלו
עת ששולטים בו ומביישים אותו ומ
ומקבל שכר מאת הבורא כמו שידעת
מענין אליהו וירמיהו עם מלכי דורם
ואחריבן יסתפק לך בגמול העולם הבא
והעונש מפני מיעוט מציאתו בתורת
משה ׃ וכאשר תסתכל בדברי הנביאים
ובדברי רבותינו תבטח בבירור
הגמול והעונש
לעולם הבא ׃

בׄנׄלׄךׄ וׄאׄעׄיׄ

Errata.

Pag.43.verſ.20.lege, quàm ab ea functione, quæ &c. Pag.21.ver.13.eſt, ex hac phantaſia tres &c.

In epiſtola de Aſtrologia.

B 13.verſ.5.lege eos ſiue ex vera, ſiue ex falſa &c. Pag.39.deſunt in quibuſdam exemplaribus loci duo annotandi in margine, Pſal.111.& Leuit.25.

טעיות

Pag.8.verſ.pr.& 10.lege בִּיסוֹד

Pag.26.ver.14.lege בְּמִפְעָלוֹת

Pag.102.ver.19.lege קוֹדֵם & הָאוֹר & ver. 21.וְהַמְּצָאָם & הַשֶּׁמֶשׁ

RABBI MOSIS
DE ASTROLOGIA
1555

